

ارزشیابی از اجرای برنامه پنج ساله سوادآموزی در سالهای ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۳^۱

مرضیه دهقانی^۲ - عبدالله انصاری^۳ - اردشیر قیصر^۴

چکیده

هدف اصلی مطالعه حاضر ارزشیابی از اجرای برنامه پنج ساله سوادآموزی در سالهای ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۳ جمهوری اسلامی ایران بود. که به لحاظ هدف کاربردی و توسعه‌ای و از منظر روش، ارزشیابانه است. جامعه آماری تحقیق شامل هفت گروه کارشناسان آموزشی نهضت سوادآموزی کشور، مسولان مراکز نهضت سوادآموزی کشور شامل روسا، معاونین و مدیران کل، سوادآموزان مشغول به تحصیل در دوره های سوادآموزی، انتقال و تحکیم، آموزش دهندگان، محیط های آموزشی، کتب درسی مربوط به دوره های سه گانه نهضت (سوادآموزی، انتقال و تحکیم) و اسناد و مدارک مرتبط بود. روش نمونه گیری کارشناسان آموزشی، مدیران مراکز و سایر مسئولین نهضت سوادآموزی در استان ها و شهرستان های منتخب به صورت تمام شماری و روش نمونه گیری آموزش دهندگان، محیط آموزشی و سوادآموزان به صورت نمونه گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای بود. به این صورت که ابتدا بر اساس آمار سرشماری سال ۹۰، بر حسب وضع سواد به تفکیک استان‌ها در بین جمعیت ۱۰ تا ۴۹ ساله از هر منطقه دو استان و مجموعاً شش استان (تهران، خوزستان، خراسان شمالی، خراسان رضوی، آذربایجان شرقی و آذربایجان غربی) و از هر استان، مرکز آن استان و دو شهرستان به صورت تصادفی انتخاب شد. یافته‌ها نشان داد ۱- سازماندهی نهضت سوادآموزی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سوادآموزی در ابعاد منابع نیروی انسانی (شامل مدیران، کارشناسان، آموزش دهندگان و سوادآموزان) در حد نسبتاً مناسبی بود. ۲- وضعیت سازماندهی نهضت سوادآموزی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سوادآموزی در بعد محیط و فضاهای آموزشی برای سوادآموزان نهضت سوادآموزی نسبتاً نامطلوب می باشد. ۳- وضعیت سازمان دهی نهضت سوادآموزی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سوادآموزی از بعد طرح ها و نقشه های مصوب (آیین نامه‌ها، بخش نامه ها و ...) صادره از سوی نهضت سوادآموزی تا حدودی مناسب است. ۴- وضعیت سازماندهی دستگاههای دولتی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سوادآموزی نهضت سوادآموزی نسبتاً نامناسب می باشد. ۵- وضعیت سازماندهی دستگاههای غیر دولتی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سوادآموزی نهضت سوادآموزی در ابعاد مختلف نامناسب است. ۶- محتوای برنامه درسی دوره سوادآموزی، در ابعاد مختلف در وضعیت مناسب می باشد. ۷- محتوای برنامه درسی دوره تحکیم سواد در ابعاد مختلف در وضعیت مناسب می باشد. ۸- محتوای برنامه درسی دوره انتقال در ابعاد مختلف در وضعیت نامناسب می باشد. یعنی اینکه کتاب های دوره انتقال، دارای محتوای مناسبی نمی باشند. ۹- وضعیت فرایند تدریس آموزش دهندگان در محیطهای یاددهی-یادگیری سوادآموزان در ابعاد مختلف در حد نسبتاً مناسبی قرار دارد. ۱۰- در خصوص اینکه تا چه میزان برنامه پنج ساله نهضت سوادآموزی به نتایج و اهداف مورد انتظار دست یافته است؛ نشان داد که در حد نسبتاً مناسبی اهداف تحقق یافته است. ۱۱- میزان تحقق اهداف شناختی برنامه پنج ساله در حد نسبتاً مطلوبی است. ۱۲- میزان تحقق اهداف مهارتی برنامه پنج ساله در حد نسبتاً نامطلوبی است. ۱۳- میزان تحقق اهداف نگرشی برنامه پنج ساله در حد نسبتاً نامطلوبی است. ۱۴- بررسی وضعیت اعتبارات در استانها حاکی از این بود که پرداخت هزینه به ازای افراد آموزش دیده در وضعیت مطلوبی قرار دارد. ۱۵- وضعیت مصوبات دولت در اجرای برنامه پنج ساله، در ابعاد مختلف تا حدودی مناسب می باشد. با عنایت به یافته‌های حاصل، در قسمت بحث و نتیجه گیری به تبیین نتایج و ارائه راهکارها و پیشنهاداتی در این زمینه پرداخته شد.

کلید واژه ها: ارزشیابی، برنامه پنج ساله سوادآموزی، دوره سوادآموزی، دوره تحکیم سواد، دوره انتقال.

^۱ - این پژوهش بر اساس حمایت مالی سازمان نهضت سوادآموزی انجام شده است.

^۲ - عضو هیات علمی دانشگاه تهران

^۳ - عضو هیات علمی پژوهشکده آموزش و پرورش

^۴ - دبیر کمیته پژوهشی نهضت سوادآموزی

مقدمه

بی سوادی یکی از معضلات مهم تمام کشورها و ملت‌ها است و در نقطه مقابل، سوادآموزی به جهت فواید بیشماری که به همراه دارد، همواره در گستره تاریخ، از اهمیت ویژه‌ای نزد سیاستگذاران و مردم برخوردار بوده است. لذا، حل موضوع بی‌سوادی، توسعه سوادآموزی و گسترش آموزش همگانی در هر جامعه یک ضرورت اجتماعی، اخلاقی، انسانی و الهی محسوب می‌گردد. در ایران نیز توجه به سوادآموزی و ضرورت تداوم آن در مراحل مختلف زندگی از دیرباز مورد تأکید بوده و هست. در واقع، یکی از شرایط رشد و توسعه، ارتقای سطح دانش و آگاهی‌های عمومی جامعه است، بدون شک سواد و میزان تحصیلات افراد مهمترین نقش را می‌تواند در ایجاد این آگاهی‌ها ایفا نماید. البته علیرغم این تأکیدات، هنوز هم تعداد زیادی در جهان و کشور ما بی‌سواد و عده بیشماری نیز کم‌سواد هستند. در ایران سال‌هاست که سوادآموزی موضوع برنامه‌های مختلف است و دولت‌های وقت، سوادآموزی جمعیت بی‌سواد کشور را همواره یکی از اولویت‌های ملی اعلام کرده‌اند. دلایل عدیده‌ای از جمله وجود نارسایی‌هایی در کتب درسی دوره مقدماتی نهضت سوادآموزی (عابدی دهقی، ۱۳۷۰؛ حقی، ۱۳۷۰؛ کرد زنگنه، ۱۳۷۳؛ لطفی، ۱۳۷۵؛ چوپانی کشتایی و بخشایشی، ۱۳۷۷؛ حافظی، ۱۳۷۹) و هم‌چنین کاستی‌های روش‌های تدریس آموزش‌دهنده‌ها (هوشنگی و همکاران، ۱۳۶۹؛ ملایی، ۱۳۷۸) و کاربرد نبودن و عدم تناسب آموزش با ویژگی‌های فرهنگی (مهنایی، ۱۳۷۸؛ اوجاقتی و هاشم نژاد، ۱۳۷۸؛ شاه‌علیلو و غنیمی، ۱۳۷۷) و مشکلات مربوطه به مدیریت برنامه‌ها، سیاست‌گذاری نادرست و اشکالات متعدد در اجرای برنامه‌ها موجب شده است که در این زمینه پیشرفت قابل ملاحظه‌ای حاصل نشود (غفاری، ۱۳۷۹).

از آنجاییکه مصوبه ۵۹۵ شورای عالی انقلاب فرهنگی، که ملهم از فرمان تاریخی حضرت امام خمینی (ره) مبنی بر مبارزه با بی‌سوادی، رهنمودهای مقام معظم رهبری، جهت‌گیریهای سند ملی چشم‌انداز بیست‌ساله جمهوری اسلامی ایران، سیاستهای فرهنگی و آموزشی ملحوظ در قانون و اهداف برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور بوده است، مبنای برنامه پنجم توسعه سوادآموزی و هم‌چنین برنامه راهبردی سوادآموزی بوده است، لذا سیاستهای سوادآموزی به منظور تحقق باسوادی کامل در کشور در جلسه (جلسه ۵۹۵ مورخ ۱۳۸۵/۹/۲۱) شورای عالی انقلاب فرهنگی در ۱۲ ماده به تصویب رسید.

در همین راستا، برنامه پنج‌ساله سوادآموزی (با سوادی گروه سنی ۱۰ الی ۴۹ سال در برنامه پنجم توسعه) تدوین شد، ب و در پی اجرای این برنامه، بعد از ادغام سازمان نهضت سوادآموزی در وزارت آموزش و پرورش، این وزارتخانه مصمم شد بر اساس همین سیاست‌ها (مصوبه ۵۹۵ شورای عالی انقلاب فرهنگی) و با در نظر گرفتن دستورات مقام معظم رهبری، نیاز جامعه و بهره‌گیری از استعدادها و ظرفیت‌های موجود در دستگاه‌های اجرایی، نهادهای انقلابی، تشکل‌های مردم‌نهاد و سایر دستگاه‌ها با بهسازی روش‌ها و رویه‌های جاری، معضل بی‌سوادی را در طول برنامه پنجم توسعه کشور از جامعه مرتفع نماید.

این سند که مقارن با تصویب ساختار آموزشی جدید سازمان در شورای عالی آموزش و پرورش بوده، مشتمل بر تبیین و تحلیل وضع موجود، ارزش‌های حاکم، بیان مأموریت و چشم‌انداز، تدوین راهبردها، اهداف کیفی و کمی، نقش و مسئولیت‌های دستگاه‌های دولتی و تشکل‌های غیردولتی، الزامات اجرایی و منابع مالی و نیروی انسانی مورد نیاز است، که به ظرفیت‌های آموزش و پرورش با محوریت نهضت سوادآموزی، صدا و سیما و سایر دستگاه‌های دولتی و غیردولتی توجه نموده است. با توجه به موارد ذکر شده، در نظر است نقطه عزیمت را بر پایه بررسی وضعیت موجود قرار داده و با شناسایی و بررسی و تحلیل وضعیت اجرای برنامه پنج‌ساله، به ارزشیابی از اجرای این برنامه در سالهای ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۳ پرداخته شود.

همزمان با تهیه این سند، ساختار جدید آموزشی با هدف آموزش و توانمندسازی بیسوادان و کم سوادان در مسیر عدالت آموزشی، توسعه و تعالی فرهنگ عمومی و استقلال در یادگیری در سه دوره (دوره سواد آموزی، دوره تحکیم و دوره انتقال) طراحی شد. ساختار قبلی سازمان یعنی قبل از سال ۱۳۹۰ در قالب دوره های مقدماتی و تکمیلی، پایانی و پنجم بزرگسال به سوادآموزان ارائه می گردید، که در ساختار جدید، سواد آموزی کشور از چهار دوره به سه دوره پرداخته و تقلیل یافت.

آموزش سوادآموزان زمانی نقش خود را خوب ایفا می کند که برنامه آموزشی تدوین شده، از همه جهات درست اجرا شود، که قطعا، رسیدن به این هدف، توجه به قواعد عمل جمعی که مشارکت موثر و فراگیر همه اعضای جامعه، دستگاه های دولتی و غیر دولتی، خانواده آموزش و پرورش و از همه مهمتر همکاری تمام اعضای نهضت سوادآموزی کشور را می طلبد.

براساس بررسی ها و تحقیقات، مشخص گردیده عوامل بسیار متنوعی بر دسترسی به آموزش و ماندگاری در آن موثر است که در یک تقسیم بندی کلی می توان آنها را در عوامل فردی، خانوادگی، آموزشگاهی، و اقتصادی - اجتماعی قرار داد:

از مهم ترین علل فردی موثر می توان مواردی همچون هوش، استعداد، وضعیت جسمانی و روانی دانش آموز، انگیزه یادگیری، انگیزه پیشرفت، خود پنداره تحصیلی، زمان حضور در مدرسه و روش های مطالعه و یادگیری را برشمرد (کرمن، ۲۰۰۳:۱۰۳؛ مشایخ، ۱۳۸۳:۳۲).

مهم ترین علل خانوادگی موثر بر عملکرد تحصیلی افراد را می توان مواردی همچون مشارکت والدین در امور مدرسه، سطح فرهنگی خانواده، سطح تحصیلات و درآمد والدین، طبقه اجتماعی خانواده، اندازه خانواده، تاثیر افراد خانواده و خویشاوندان، فقدان یا عدم فقدان والدین، جو عاطفی خانواده و نگرش والدین به تحصیل کودکان دانست (کرمن، ۲۰۰۳؛ مشایخ، ۱۳۸۳).

مهم ترین عوامل آموزشگاهی را می توان مواردی همچون صلاحیت حرفه ای عوامل آموزشی، انتظارات و پیشداوری های معلم، تنبیه و تشویق، انضباط، کنترل کلاسی، محتوای برنامه های آموزشی، نوع امتحان، روش های تدریس، قوانین نظام آموزشی و جو عاطفی مدرسه و کلاس برشمرد (کواکلیا و پری، مشایخ، ۱۳۸۳؛ نادری، ۱۳۸۱؛ شکرکن، پولادی و حقیقی، ۱۳۷۹).

مهم ترین علل اقتصادی و اجتماعی احتمالی موثر را می توان مواردی همچون نحوه تخصص جنسیتی، منابع مالی، کالبدی و انسانی آموزش و پرورش، موقعیت جغرافیایی مدرسه، نگرش جامعه به جنسیت، الگوهای موفق تحصیلی، ازدواج زودرس، دو زبانی، گروه همسالان و وضعیت ثبات جامعه دانست (مشایخ، ۱۳۸۳؛ نادری، ۱۳۸۱، شکرکن، پولادی و حقیقی، ۱۳۷۹؛ پولادی، ۱۳۷۵؛ رحیمی، ۱۳۷۲؛ کلاهدوز، ۱۳۷۱؛ عارفی، ۱۳۶۹ و امین فر، ۱۳۶۷).

علیرغم تاکید بر سواد آموزی، متأسفانه بی سوادی و کم سوادی از جمله مهمترین مسائلی است که در حال حاضر، دامنگیر بسیاری از جوامع انسانی است. بررسی های اخیر سازمان ملل متحد نشان می دهد که این مساله مشکلی همگانی بوده و به دلیل افزایش تعداد بی سوادان، مساله بی سوادی روز بروز دارای اهمیت بیشتری می گردد. آمار یونسکو نشان می دهد در سراسر جهان حدود یک میلیارد نفر بی سواد زندگی می کنند که با وجود تلاشها و کوششهای فراوان سازمانهای ملی و بین المللی هنوز بسیاری از مردم از نعمت خواندن و نوشتن محروم هستند.

یکی از عوامل مهم و متغیر بسیار تاثیرگذار در تحقق اهداف برنامه، آموزش دهندگان نهضت سوادآموزی می باشند. با توجه به پراکندگی بیسوادان و سختی کار جذب سوادآموز، این موضوع، به عنوان یکی از تهدیدها در برنامه ذکر شده است که توجه به آن، قطعا در رسیدن به اهداف برنامه کمک کننده خواهد بود. در واقع شغل آموزش دهنده در نهضت سوادآموزی بسیار حساس است، از یک سو با توجه به ویژگیهای بزرگسالان، از آنجایی که تحصیل برای بزرگسالان اختیاری است، بنابراین علاقمند کردن و دعوت از بزرگسال برای شرکت در کلاسهای آموزشی بر عهده آموزشیاران است که این خود، دشواریها و مشکلات زیادی را به همراه دارد، همچنین، ویژگیهای فردی بزرگسال از جمله اضطراب، ضعف بینایی و شنوایی، سرعت عمل پایین، وسعت مسئولیت، محدودیت زمانی و آزادی در ترک تحصیل،

شرایط کاری سختی را پیش روی آموزشیار می‌گذارد، از سوی دیگر، این حرفه با خدمات انسانی در ارتباط می‌باشد. لیکن، شغل معلمی در جامعه از توجه، حمایت و امنیت شغلی کمتری برخوردار است. بر این اساس می‌توان گفت که هرچه مشکلات و وظایف شغلی بیشتر باشد انگیزه فرد برای احراز مسئولیت کم می‌شود و این می‌تواند منجر به خستگی روحی - روانی، اضطراب و در نهایت فرسودگی شغلی شود. بسیاری از آموزشیاران نهضت سوادآموزی در پی آن می‌باشند که موفقیت‌های قابل ملاحظه‌ای در کارشان بدست آورده و متعاقب آن سوادآموزان زیادی را باسواد کنند. این امر نه تنها در پیشبرد اهداف شغلی، بلکه در نتایج شغلی آنها نیز موثر می‌باشد. لیکن ممکن است تلاش‌هایشان در محیط شغلی بوسیله عوامل پیش بینی نشده و فقدان کنترل شخصی بی‌نتیجه بماند. این موضوع در تحقیقات زیادی بررسی و توجه بر آموزش‌دهندگان نهضت سوادآموزی مورد تاکید قرار گرفته است (قهرمانی، آراسته‌نظر، معمار، ۱۳۹۰). لذا در ارزشیابی از برنامه باید، ارزشیابی از آموزش‌دهندگان و نتایج کار آنان نیز مورد توجه باشد.

با توجه به اینکه در برنامه پنج ساله، از جمله تهدیدها، پایین بودن تقاضای اجتماعی برای دریافت خدمات سوادآموزی و نبود قوانین و منابع برای ایجاد انگیزه یا محدودیت برای مخاطبین ذکر شده و از آنجاییکه توجه به سوادآموزان و انگیزه آنان در رسیدن به اهداف برنامه، یکی از عوامل بسیار مهم و تاثیر گذار است. بررسی انگیزه بزرگسالان و همچنین جستجوی نیازهای آنان نیز باید یکی از عوامل مورد ارزشیابی در برنامه باشد. گروه‌های نوسواد و کم سواد جامعه معمولاً از بزرگسالانی هستند که به دلایل مختلف از دسترسی به مواد خواندنی محروم بوده‌اند، لذا شناخت خصوصیات مشترک و نیازهای این افراد از مهم‌ترین اقدامات جهت تدوین برنامه‌های آموزشی است.

محتوای آموزشی بزرگسالان نقش حیاتی در بهبود زندگی آن‌ها دارد و اگر در ارتباط با مسایل و نیازهای شان باشد مورد استفاده قرار گرفته و عملاً موثر خواهد بود (ابراهیمیان و همکاران، ۱۳۷۸). آموزش سوادآموزان زمانی نقش خود را خوب ایفا می‌کند که محتوای آموزشی تدوین شده دربرگیرنده اهداف برنامه درسی باشد. در نظام برنامه ریزی درسی ایران، برنامه درسی سوادآموزی براساس اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش در سال ۱۳۹۰ تدوین شده است. لذا با توجه به این موضوع در این پژوهش، کتابهای جدید التالیف مورد بررسی قرار خواهند گرفت. البته در این زمینه نتایج مطالعه (آقازاده، قاسم‌پورمقدم، و رضایی، ۱۳۹۲) در مورد ارزشیابی کتابهای درسی دوره سوادآموزی جدید، که نتایج آن بیانگر آن بود که، محتوای این دوره اهداف دانشی، نگرشی و مهارتی در حیطه خواندن و نوشتن، حساب کردن، روخوانی قرآن و آشنایی با معارف اسلامی و احکام (کتابهای دوره سوادآموزی) را در حد زیادی پوشش می‌دهد. هم چنین نتایج پژوهش مرکز فرهنگی، آسیایی یونسکو (مرکز فرهنگی، آسیایی یونسکو، ۱۳۷۳) نیز در این زمینه قابل استناد است. پژوهشی بدری گرگری، وجدانپرست، حاتمی و واحدی (۱۳۹۰) نیز نشان داد که پیشرفت تحصیلی سوادآموزان طرح آزمایشی در دروس خواندن (فارسی)، نوشتن (دیکنه)، قرائت قرآن و نماز در مقایسه با سوادآموزان گروه کنترل (دوره مقدماتی جاری) بیشتر بوده است. در متغیر مهارت‌های زندگی نیز سوادآموزان طرح آزمایشی پیشرفت بیشتری در مقایسه با سوادآموزان دوره مقدماتی جاری نشان دادند. در مطالعه‌ای که توسط عابدی (۱۳۷۰) صورت گرفت، وی، به این نتیجه رسید که برنامه‌های آموزشی به منظور انطباق با نیازهای شغلی سوادآموزان نیاز به تجدید نظر دارد و بین محتوای آموزشی و نیازها و علایق سوادآموزی تناسب بیشتری باید برقرار شود.

یکی از مهمترین موضوع‌ها در این برنامه، توجه، کمک، مسئولیت و نقش دولت و بخش‌های غیر دولتی است. در واقع، باید جلب مشارکت دستگاه‌ها و بهره‌گیری از ظرفیت خالی آنها در جهت توانمندسازی بی‌سوادان و کم‌سوادان از طریق مراکز یادگیری محلی، مراکز آموزشی و مدارس مورد بررسی قرار گیرد که استفاده از امکانات و ظرفیت‌های خود آموزش و پرورش، مدیران مدارس و مجتمع‌های آموزشی و کارشناسان شهرستان، نواحی و مناطق بررسی گردد، یعنی بررسی شود، در طول اجرای این برنامه بر اساس برنامه ریزی صورت گرفته، هر یک از نهادهای دولتی و بخش‌های غیر دولتی در چه حدی و به چه صورتی، در تحقق اهداف برنامه کمک کرده

اند. موضوع مهم دیگر، بررسی موارد نیاز با در نظر گرفتن مفروضات محاسبه هزینه یابی در برنامه می‌باشد. کوتاه سخن اینکه، بر این برنامه اهدافی مترتب است که باید در ارزشیابی بررسی شود چه بخشی از این اهداف به تحقق رسیده است.

بررسی این عناصر در این تحقیق، به خاطر درگیری آنان با این برنامه است. به بیانی دیگر، با توجه به هدف خاص این برنامه، که ریشه کنی بیسوادی در گروه سنی ۴۹-۱۰ سال تا پایان برنامه پنجم توسعه در کشور جمهوری اسلامی ایران است. ارزیابی دقیق از اجرای بخش-های برنامه شامل: بررسی عوامل و متغیرهای تاثیرگذار در تحقق اهداف برنامه، بررسی تاثیر وضعیت همکاری مدیران معلمان و مدیران مدارس در فرآیند سوادآموزی، تاثیر ساختار نظام آموزشی جدید در تحقق اهداف برنامه، بررسی تاثیر وضعیت اقتصادی و فرهنگی مردم و جامعه در تحقق اهداف، بررسی مشارکت دستگاهها برای پیشبرد اهداف برنامه با توجه به تاثیر مثبت یا منفی، انگیزه سوادآموزان و عوامل اجرایی و عزم ارکان دولت نسبت به موضوع سوادآموزی، کافی بودن اعتبارات تخصیصی و مصوبه دولت در اجرای برنامه اجتناب ناپذیر می‌نماید. به نظر می‌رسد با توجه به نیازسنجی صورت گرفته در تدوین این برنامه، به بررسی ابعاد مختلف سوادآموزی، موضوعات مختلف و ظرفیت‌های موجود توجه کامل گردیده است، لذا باید ضمن توجه به خط‌مشی‌ها و سیاستهای اجرایی سازمان نهضت سوادآموزی در سال ۹۲، همچنانکه ذکر شد در ارزشیابی به نقاط ضعف توجه بیشتری شده و بررسی شود با توجه به فرصت‌ها در این برنامه تا چه حد این نقاط ضعف و تهدیدها برطرف شده است.

لذا هدف اصلی نوشتار حاضر ارزشیابی از اجرای برنامه پنج ساله سوادآموزی در سالهای ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۳ جمهوری اسلامی ایران است. تا با انجام این مهم بتوان اطلاعات صحیح و قابل اعتمادی را بر مبنای شناسایی مسائل، مشکلات و نقایص موجود در برنامه فوق‌الذکر را طرح و با توجه به نیازها و اولویت‌ها آن‌ها را شناسایی نموده و از این طریق خدمت موثری به جامعه و خصوصاً آموزش و پرورش و سازمان نهضت سوادآموزی و نوسادان کرد.

سوالات پژوهش

- ۱- وضعیت سازماندهی سازمان نهضت سوادآموزی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سوادآموزی در ابعاد منابع نیروی انسانی (شامل آموزش‌دهندگان، سوادآموزان، مسئولین سازمان نهضت سوادآموزی) چگونه است؟
- ۲- وضعیت سازماندهی سازمان نهضت سوادآموزی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سوادآموزی در بعد محیط و فضاهاى آموزشى برای سوادآموزان نهضت سوادآموزی چگونه است؟
- ۳- وضعیت سازماندهی سازمان نهضت سوادآموزی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سوادآموزی از بعد طرح‌ها و نقشه‌های مصوب (آیین‌نامه‌ها، بخش‌نامه‌ها و ...) صادره از سوی نهضت سوادآموزی چگونه است؟
- ۴- وضعیت سازماندهی دستگاههای دولتی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سوادآموزی سازمان نهضت سوادآموزی در ابعاد مختلف چگونه است؟
- ۵- وضعیت سازماندهی دستگاههای غیر دولتی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سازمان نهضت سوادآموزی در ابعاد مختلف چگونه است؟
- ۶- وضعیت محتوای برنامه درسی دوره سوادآموزی، در ابعاد مختلف چگونه است؟
- ۷- وضعیت محتوای برنامه درسی دوره تحکیم در ابعاد مختلف چگونه است؟
- ۸- وضعیت محتوای برنامه درسی دوره انتقال در ابعاد مختلف چگونه است؟
- ۹- وضعیت فرایند تدریس آموزش‌دهندگان، در محیط‌های یاددهی-یادگیری سوادآموزان در ابعاد مختلف چگونه است؟
- ۱۰- تا چه میزان برنامه پنج ساله نهضت سوادآموزی به نتایج و اهداف مورد انتظار دست یافته است؟
- ۱۱- میزان تحقق اهداف شناختی برنامه پنج ساله چگونه است؟

- ۱۲- میزان تحقق اهداف مهارتی برنامه پنج ساله چگونه است؟
- ۱۳- میزان تحقق اهداف نگرشی و ارزشی برنامه پنج ساله چگونه است؟
- ۱۴- وضعیت اعتبارات تخصیصی در جهت اجرای برنامه پنج ساله، در ابعاد مختلف چگونه است؟
- ۱۵- وضعیت مصوبات دولت در اجرای برنامه پنج ساله، در ابعاد مختلف چگونه است؟

ملاحظات مربوط به روش پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف تحقیق، کاربردی می‌باشد. از حیث اجرای مطالعه، پژوهش ارزشیابی بر اساس مدل ارزشیابی هاموند (۱۹۶۸) است. این مدل از سه بعد تشکیل شده است: بعد نخست بعد آموزشی است که حرکت جدید را در متغیرهای مشخصی توصیف می‌کند و در این پژوهش شامل سازماندهی، محتوا، روش، ابزار و هزینه است. دومین بعد، یعنی بعد نهاد، شامل ویژگی‌های اشخاص و گروه‌هایی است که درگیر فعالیت‌های آموزشی بوده و باید در ارزشیابی مدنظر قرار گیرند و بر اساس این مدل، گروه‌هایی آموزش دهندگان، بیسوادان و نوسوادان و کارشناسان و مدیران سازمان نهضت سوادآموزی را شامل می‌شود. در نهایت، سومین بعد اهداف رفتاری است که شامل اهداف شناختی، عاطفی و روانی - حرکتی می‌باشد.

جامعه و نمونه آماری و روش نمونه گیری

جامعه آماری تحقیق شامل هفت گروه به شرح زیر است:

۱. کارشناسان آموزشی نهضت سوادآموزی کشور
۲. مدیران و مسولان مراکز نهضت سوادآموزی کشور شامل روسا، معاونین و مدیران کل
۳. سواد آموزان کشور مشغول به تحصیل دوره های سوادآموزی، انتقال و تحکیم در سازمان مذکور
۴. آموزش دهندگان کشور شاغل به تدریس دوره های سوادآموزی، انتقال و تحکیم در واحدهای آموزشی مجری برنامه
۵. محیط های آموزشی
۶. کتب درسی مربوط به دوره های سه گانه نهضت (سوادآموزی، انتقال و تحکیم)
۷. اسناد و مدارک مرتبط

روش نمونه گیری کارشناسان آموزشی، مدیران مراکز و سایر مسئولین نهضت سوادآموزی در استان ها و شهرستان های منتخب به صورت تمام شماری است. روش نمونه گیری آموزش دهندگان، محیط آموزشی و سواد آموزان به صورت نمونه گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای است. به این صورت که ابتدا سازمان نهضت سوادآموزی کشور از نظر جغرافیایی بر اساس آمار سرشماری سال ۹۰، بر حسب وضع سواد به تفکیک استان در بین جمعیت ۱۰ تا ۴۹ ساله از هر منطقه، مجموعاً شش استان (به صورت تصادفی ساده دو استان از بخش بالای جدول که شهر تهران و خراسان رضوی انتخاب شد، از بخش میانی جدول دو استان که استان‌های خراسان جنوبی و آذربایجان شرقی انتخاب شد و از بخش پایین جدول استانهای خوزستان و آذربایجان غربی انتخاب شدند)، و از هر استان، مرکز آن استان به صورت هدفمند، به علت مرکزیت استان، انتخاب (شهرستان های مشهد، تهران، اهواز، تبریز و ارومیه) و در مرحله بعد، سازمان‌های نهضت سوادآموزی آن استان در دو شهرستان دیگر به صورت تصادفی از شهر تهران شهرستانهای ملارد و پاکدشت، از استان خراسان رضوی شهرستانهای سبزوار و نیشابور، از استان خراسان جنوبی، شهرستانهای نهبندان و زیرکوه و از آذربایجان شرقی، شهر اهر و آذرشهر انتخاب شدند و از استان خوزستان، شهرستانهای دزفول و اندیمشک و از استان آذربایجان غربی میاندوآب و خوی انتخاب شدند. در نهایت نیز، از هر شهرستان به تفکیک دوره ها، سوادآموزان به شیوه تصادفی انتخاب شدند. در مرحله بعد، در مراکز آموزشی انتخاب شده نیز، به شیوه نمونه گیری چند مرحله‌ای آموزش دهندگان، و فضاهای آموزشی (کلاس‌ها) مورد مشاهده و ارزیابی قرار گرفت.

- در تحقیق حاضر ابزار جمع آوری داده‌ها شامل پرسشنامه، آزمون، چک لیست مشاهده تدریس، چک لیست مشاهده محیط آموزشی، مصاحبه (نیمه سازمان یافته)، بررسی اسناد به شرح زیر است:
- ۱- چک لیست مشاهده تدریس آموزش دهندگان
 - ۲- چک لیست مشاهده محیط آموزشی
 - ۳- پرسشنامه نظرخواهی از آموزش دهندگان به جهت بررسی کیفیت محتوای کتب درسی دوره سوادآموزی، انتقال و تحکیم
 - ۴- مصاحبه نیمه ساختار یافته با مدیران و مسولان نهضت
 - ۵- مصاحبه نیمه ساختار یافته با آموزش دهندگان
 - ۶- مصاحبه نیمه ساختار یافته با کارشناسان آموزشی
 - ۷- آزمون شناختی، عملکردی و نگرشی برای دوره سوادآموزی، انتقال و تحکیم به تفکیک هر درس

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

در تجزیه و تحلیل داده‌ها از شاخص های آمار توصیفی (فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار، کمترین و بیشترین نمره و ...) و آمار استنباطی (t تک گروهی) و همچنین تحلیل داده های کیفی حاصل از مصاحبه ها و پرسش نامه های بازپاسخ استفاده گردیده است. با توجه به استفاده از مدل ارزشیابی هدف مدار هاموند (۱۹۶۸) در این پژوهش، برای بررسی سوالات یک تا پنج، ضمن استفاده از نتایج بدست آمده از پرسشنامه ها و مصاحبه ها با استفاده از بررسی کتابخانه‌ای و اسنادی بر اساس بررسی آیین نامه ها و مصوبات اجرای، نحوه همکاری سازمان‌ها و دستگاهها می باشد. جهت بررسی سوال ششم، هفتم و هشتم به بررسی کتابها و برنامه های درسی با استفاده از نظرات مدیران و مسئولین، کارشناسان و آموزش دهندگان و بیسوادان از مصاحبه هاو تحلیل پرسشنامه ها است. به منظور جمع آوری داده‌ها در خصوص تدریس و وضعیت یاددهی-یادگیری کلاس در جهت پاسخ به سوال نهم از ابزار فرم مشاهده تدریس محقق ساخته استفاده شد. برای پاسخگویی به سوالهای دهم تا سیزدهم پژوهش در باب ارزیابی از آموخته‌های دانش آموزان در سه سطح اهداف شناختی و مهارت‌های عملی، و نگرشی، برای هر دوره، از پرسشنامه های اهداف شناختی، مهارتی و نگرشی استفاده شد. برای بررسی سوالات چهاردهم و پانزدهم نیز با استفاده از بررسی اسنادی بر اساس بررسی نحوه اعتبارات تخصیصی در جهت اجرای برنامه پنج ساله و آیین نامه های اجرای، و مصاحبه با مسئولین مالی انجام شد.

یافته‌های پژوهش

جهت بررسی سوال‌ها، هر ۱۵ سوال در شش استان نمونه بررسی شد که خلاصه یافته ها به شرح زیر است:

بر اساس نتایج بدست آمده از تحلیل سوال یک، سازماندهی نهضت سوادآموزی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سوادآموزی در ابعاد منابع نیروی انسانی (شامل مدیران، کارشناسان، آموزش دهندگان) در کل استانهای نمونه، در حد نسبتا مناسبی بود. نتایج حاصل از یافته های مربوط به سوال دوم پژوهش نشان داد که وضعیت سازماندهی نهضت سوادآموزی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سوادآموزی در بعد محیط و فضاهاى آموزشی برای سوادآموزان نهضت سوادآموزی نسبتا نامطلوب می باشد که بیانگر این است که محیط‌های آموزشی، فضای مناسبی برای آموزش از دید پاسخ دهنده ها نبوده است. نتایج حاصل از یافته های سوال سوم پژوهش حاکی از این بود که وضعیت سازمان دهی نهضت سوادآموزی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سوادآموزی از بعد طرح ها و نقشه های مصوب (آیین نامه‌ها، بخش نامه ها و ...) صادره از سوی نهضت سوادآموزی تا حدودی مناسب است. یعنی اینکه آیین نامه‌ها و بخش نامه های صادره از سوی نهضت سوادآموزی در رفع بیسوادی تا حدودی مناسب است.

یافته های سوال چهارم نشان داد که وضعیت سازماندهی دستگاههای دولتی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سوادآموزی نهضت سوادآموزی در ابعاد مختلف تا حدودی نامناسب می باشد که بیانگر این است که همکاری سازمانهای دولتی در رفع بیسوادی نامناسب است. بررسی یافته های سوال پنجم پژوهش حاکی از این بود که وضعیت سازماندهی دستگاههای غیر دولتی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سوادآموزی نهضت سوادآموزی در ابعاد مختلف نامناسب است. یعنی اینکه دستگاههای غیر دولتی در رفع بیسوادی از دید پاسخ دهنده ها مناسب نبوده است.

یافته های حاصل از ششمین سوال پژوهشی نشان داد که محتوای برنامه درسی دوره سوادآموزی، در ابعاد مختلف در وضعیت مناسب می باشد. یعنی اینکه کتاب های دوره سوادآموزی، دارای محتوای مناسبی می باشند.

نتایج حاصل از سوال هفتم پژوهشی حاکی از این بود که محتوای برنامه درسی دوره تحکیم سواد در ابعاد مختلف در وضعیت مناسب می باشد. یعنی اینکه کتاب های دوره تحکیم، دارای محتوای مناسبی می باشند.

یافته های حاصل از هشتمین سوال پژوهشی نشان داد که محتوای برنامه درسی دوره انتقال در ابعاد مختلف در وضعیت نامناسب می باشد. یعنی اینکه کتاب های دوره انتقال، دارای محتوای مناسبی نمی باشند.

بررسی یافته های مربوط به سوال نهم پژوهش حاکی از این بود که وضعیت فرایند تدریس آموزش دهندگان در محیط های یاددهی-یادگیری سوادآموزان در ابعاد مختلف در حد نسبتا مناسبی قرار دارد. یعنی اینکه وضعیت تدریس آموزش دهنده ها تقریبا مناسب است.

یافته های حاصل از سوال دهم پژوهش در خصوص اینکه تا چه میزان برنامه پنج ساله نهضت سوادآموزی به نتایج و اهداف مورد انتظار دست یافته است؛ نشان داد که در حد نسبتا مناسبی اهداف تحقق یافته است. لذا این نتیجه بیانگر این است که میزان موفقیت برنامه در دست رسی به اهداف در حد نسبتا مناسبی است.

یافته های سوال یازدهم پژوهش نشان داد که میزان تحقق اهداف شناختی برنامه پنج ساله در حد نسبتا مطلوبی است. یعنی اینکه سوادآموزان در دست یابی به اهداف شناختی که بیشتر در حد دانش است در حد تقریبا مناسبی هستند.

یافته های سوال دوازدهم پژوهش نشان داد که میزان تحقق اهداف مهارتی برنامه پنج ساله در حد نسبتا نامطلوبی است. این نتیجه بیانگر این است که سوادآموزان در دست یابی به اهداف مهارتی که بعد یادگیری مهارت و بکارگیری آنها در زندگی واقعی است در حد تقریبا نامناسبی هستند. یعنی اینکه یادگیری سوادآموزان در دوره های سوادآموزی، در بعد مهارت نمی باشد.

یافته های سوال سیزدهم پژوهش نشان داد که میزان تحقق اهداف نگرشی برنامه پنج ساله در حد نسبتا نامطلوبی است. این نتیجه بیانگر این است که سوادآموزان در دست یابی به اهداف نگرشی که بعد یادگیری ارزش ها و بکارگیری آنها در زندگی واقعی است در حد تقریبا نامناسبی هستند. یعنی اینکه یادگیری سوادآموزان در دوره های سوادآموزی، در بعد نگرشی و ارزشی نبوده و چنانچه مشخص شد در بعد دانش و شناخت است.

بررسی یافته های مربوط به سوال چهاردهم یعنی وضعیت اعتبارات حاکی از این بود از آنجایی که وضعیت اعتبارات تخصیصی در جهت اجرای برنامه پنج ساله، در ابعاد مختلف در وضعیت مطلوبی قرار دارد. هزینه با توجه به اعلام آمار قبولی بیسوادان ارسال می گردد و این آمار قبولی نیز از طریق سامانه تهیه و ارسال می گردد، لذا مبالغ تخصیص یافته و بودجه هایی که اختصاص داده می شود فقط مربوط به آمار قبولی آموزش دهنده ها می باشد. که پس از اعلام نتایج قبولین نهایی، هزینه ها به آموزش دهنده ها پرداخت می گردد. ضمنا قابل ذکر است از آنجاییکه بیسوادان استقبال زیادی ندارند لذا در پرداخت هزینه آموزش دهنده ها در استانهای مورد بررسی مشکلی وجود نداشت. البته لازم به توضیح است چون تعداد سوادآموزان تحت پوشش استان بر اساس تعدادی است که خود استان پیش بینی می کند و لذا بودجه هم بر همان اساس از مرکز برای آنها تخصیص می یابد. در واقع بر اساس اظهار مدیر بودجه، اگر در برنامه ذکر شده مثلا بر اساس برنامه باید ۵۰ هزار نفر باسواد شود. لیکن استان در جریان است که بیشتر از ۳۰ هزار را نمی تواند باسواد کند و همان ۳۰ هزار نفر را هم به دو شش ماه

تقسیم کرده و مثلا بر اساس شرایط نیمسال اول ۱۰ هزار نفر و برای نیمسال دوم ۲۰ هزار نفر را یش بینی کرده و از مرکز بر اساس توافق صورت گرفته برای هر نیمسال همان بودجه در نظر قرار می گیرد و مرکز بعد از امتحان و اطمینان از باسوادی ۱۰ هزار نفر همان بودجه را به استان می فرستد و به این صورت مشکل بودجه نیست مدیر بودجه اذعان داشت اگر استان می توانست همان ۵۰ هزار نفر را باسواد کند به احتمال قوی با مشکل بودجه مواجه میشد.

از آنجاییکه در این برنامه آموزش دهنده برای بستن قرارداد آموزش سواد به بیسواد از طریق سازمانهایی که مجوز دارند مانند بسیج سازندگی، بهزیستی، مدارس و ... اقدام می کند در این زمینه اکثر مدیران، کارشناسان و آموزش دهنده ها از این روال گلایه داشتند و می گفتند باید دولت راه حلی برای این موضوع بیابد که نهضت بتواند خودش مستقیم با آموزش دهنده قرارداد ببندد بدون آنکه موجب تعهد استخدامی برای آموزش دهنده ها شود و بتواند ارتباط را در دادن کار و همچنین واریز هزینه به آموزش دهنده بدون واسطه انجام دهد. اکثر مدیران و کارشناسان اظهار داشتند در این زمینه نهضت خودش بیسواد را جستجو می کند و آموزش دهنده هم به نهضت مراجعه می کند و تمامی کارها در خود نهضت انجام میشود فقط بخاطر اینکه تعهد استخدامی ایجاد نشود فرد را به بسیج سازندگی معرفی می کند و با اخذ قراردادی بخشی از پول را به عنوان بالاسری آنها بر میدارند در صورتیکه کل کار را خود نهضت انجام می دهد. البته در این زمینه پیشنهادهایی هم داده اند که در فصل پنج، به تفصیل آورده شده است.

یافته های آخرین سوال پژوهش نشان داد که وضعیت مصوبات دولت در اجرای برنامه پنج ساله، در ابعاد مختلف تاحدودی مناسب می باشد. این بدین معنی است که مصوبات دولتی تقریبا مناسب است و اکثر مسئولان و کارشناسان نهضت در سراسر کشور بر این باورند که دولت توان و ظرفیت لازم را برای صدور دستورالعمل هایی که بتواند کاربست لازم اجرایی را داشته باشد دارد لیکن در این زمینه تا کنون بخشنامه هایی مه صادر شده در ظاهر خوب بوده لیکن کاربست لازم را نداشته است. البته مصوبه اخیری که در بهمن ماه در دولت مصوب شده خیلی از موارد اجرایی را خصوصا در همکاری سایر سازمانها دولتی در رفع بیسوادی دیده شده است.

جدول یک- خلاصه یافته های پژوهش

وضعیت ملی	وضعیت	استان	سوال
نسبتا مطلوب	نسبتا مطلوب	خوزستان	۱- وضعیت سازماندهی نهضت سوادآموزی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سوادآموزی در ابعاد منابع نیروی انسانی (شامل مدیران، کارشناسان، آموزش دهندگان و سوادآموزان) چگونه است؟
	نسبتا مطلوب	آذربایجان شرقی	
	نسبتا مطلوب	آذربایجان غربی	
	نسبتا مطلوب	تهران	
	نسبتا مطلوب	خراسان رضوی	
	نسبتا نامطلوب	خراسان جنوبی	
نسبتا نامطلوب	نسبتا نامطلوب	خوزستان	۲- وضعیت سازماندهی نهضت سوادآموزی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سوادآموزی در بعد محیط و فضاهای آموزشی برای سوادآموزان نهضت سوادآموزی چگونه است؟
	در حد نامطلوب	آذربایجان شرقی	
	نسبتا نامطلوب	آذربایجان غربی	
	نسبتا مطلوب	تهران	
	نسبتا مطلوب	خراسان رضوی	
	در حد نسبتا نامطلوب	خراسان جنوبی	
تاحدودی مطلوب	تاحدودی مطلوب	خوزستان	۳- وضعیت سازمان دهی نهضت سوادآموزی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سوادآموزی از بعد
	تاحدودی مطلوب	آذربایجان شرقی	

	تحدودی مطلوب	آذربایجان غربی	طرح ها و نقشه های مصوب (آیین نامه ها، بخش نامه ها و ...) صادره از سوی نهضت سوادآموزی چگونه است؟
	تحدودی مطلوب	تهران	
	تحدودی مطلوب	خراسان رضوی	
	تحدودی مطلوب	خراسان جنوبی	
تحدودی نامطلوب	نامطلوب	خوزستان	۴- وضعیت سازماندهی دستگاههای دولتی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سوادآموزی نهضت سوادآموزی در ابعاد مختلف چگونه است؟
	مطلوب	آذربایجان شرقی	
	تحدودی نامطلوب	آذربایجان غربی	
	نامطلوب	تهران	
	نامطلوب	خراسان رضوی	
	نامطلوب	خراسان جنوبی	
نامطلوب	در حد نامطلوب	خوزستان	۵- وضعیت سازماندهی دستگاههای غیردولتی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سوادآموزی نهضت سوادآموزی در ابعاد مختلف چگونه است؟
	نامطلوب	آذربایجان شرقی	
	در حد نامطلوب	آذربایجان غربی	
	در حد نامطلوب	تهران	
	در حد نامطلوب	خراسان رضوی	
	نامطلوب	خراسان جنوبی	
در حد مطلوب	در حد مطلوب	خوزستان	۶- وضعیت محتوای برنامه درسی دوره سوادآموزی، در ابعاد مختلف چگونه است؟
	در حد مطلوب	آذربایجان شرقی	
	در حد مطلوب	آذربایجان غربی	
	در حد مطلوب	تهران	
	در حد مطلوب	خراسان رضوی	
	در حد مطلوب	خراسان جنوبی	
در حد مطلوب	در حد نسبتا مطلوب	خوزستان	۷- وضعیت محتوای برنامه درسی دوره تحکیم سواد، در ابعاد مختلف چگونه است؟
	در حد مطلوب	آذربایجان شرقی	
	در حد مطلوب	آذربایجان غربی	
	در حد مطلوب	تهران	
	در حد مطلوب	خراسان رضوی	
	در حد مطلوب	خراسان جنوبی	
در حد نامطلوب	در حد نامطلوب	خوزستان	۸- وضعیت محتوای برنامه درسی دوره انتقال، در ابعاد مختلف چگونه است؟
	در حد نامطلوب	آذربایجان شرقی	
	در حد نامطلوب	آذربایجان غربی	
	در حد نامطلوب	تهران	

	در حد نامطلوب	خراسان رضوی	
	در حد نامطلوب	خراسان جنوبی	
در حد نسبتاً مطلوب	در حد نسبتاً مطلوب	خوزستان	۹- وضعیت فرایند تدریس آموزش دهندگان در محیط‌های یاددهی-یادگیری سوادآموزان در ابعاد مختلف چگونه است؟
	در حد نسبتاً مطلوب	آذربایجان شرقی	
	در حد نسبتاً مطلوب	آذربایجان غربی	
	در حد نسبتاً نامطلوب	تهران	
	در حد نسبتاً مطلوب	خراسان رضوی	
	در حد نسبتاً مطلوب	خراسان جنوبی	
در حد نسبتاً مطلوب	تأحدودی نامطلوب	خوزستان	۱۰- تا چه میزان برنامه پنج ساله نهضت سوادآموزی به نتایج و اهداف مورد انتظار دست یافته است؟
	در حد نسبتاً مطلوب	آذربایجان شرقی	
	در حد نسبتاً مطلوب	آذربایجان غربی	
	در حد نسبتاً نامطلوب	تهران	
	در حد نسبتاً مطلوب	خراسان رضوی	
	در حد نسبتاً نامطلوب	خراسان جنوبی	
نسبتاً مطلوب	نسبتاً مطلوب	خوزستان	۱۱- میزان تحقق اهداف شناختی برنامه پنج ساله چگونه است؟
	نسبتاً مطلوب	آذربایجان شرقی	
	نسبتاً مطلوب	آذربایجان غربی	
	نسبتاً مطلوب	تهران	
	نسبتاً نامطلوب	خراسان رضوی	
	نسبتاً نامطلوب	خراسان جنوبی	
در حد نسبتاً نامطلوب	در حد نسبتاً نامطلوب	خوزستان	۱۲- میزان تحقق اهداف مهارتی برنامه پنج ساله چگونه است؟
	در حد نسبتاً نامطلوب	آذربایجان شرقی	
	در حد نسبتاً نامطلوب	آذربایجان غربی	
	در حد نسبتاً مطلوب	خراسان رضوی	
	در حد نسبتاً نامطلوب	خراسان رضوی	
	در حد نسبتاً نامطلوب	خراسان جنوبی	
در حد نامطلوب	در حد نسبتاً نامطلوب	خوزستان	۱۳- میزان تحقق اهداف نگرشی برنامه پنج ساله چگونه است؟
	در حد نسبتاً نامطلوب	آذربایجان شرقی	
	در حد نسبتاً نامطلوب	آذربایجان غربی	
	در حد نسبتاً مطلوب	تهران	
	در حد نسبتاً نامطلوب	خراسان رضوی	
	در حد نسبتاً نامطلوب	خراسان جنوبی	

مطلوب	مطلوب	خوزستان	۱۴- میزان وضعیت اعتبارات تخصیصی در جهت اجرای برنامه پنج ساله ، در ابعاد مختلف چگونه است؟
	مطلوب	آذربایجان شرقی	
	مطلوب	آذربایجان غربی	
	مطلوب	تهران	
	مطلوب	خراسان رضوی	
	مطلوب	خراسان جنوبی	
تأحدودی مطلوب	تأحدودی مطلوب	خوزستان	۱۵- وضعیت مصوبات دولت در اجرای برنامه پنج ساله ، در ابعاد مختلف چگونه است؟
	تأحدودی مطلوب	آذربایجان شرقی	
	تأحدودی نامطلوب	آذربایجان غربی	
	تأحدودی مطلوب	تهران	
	تأحدودی مطلوب	خراسان رضوی	
	تأحدودی مطلوب	خراسان جنوبی	

بحث و نتیجه گیری

از مجموع ۱۵ سوال مورد بررسی در زمینه ارزشیابی از برنامه ۵ ساله نهضت، وضعیت ۹ سوال تأحدودی مناسب و ۶ سوال در وضعیت نامناسب بوده است. در این زمینه اجرای نسبتاً موفقیت آمیز برنامه در بخش: طرح ها و نقشه های مصوب از سوی نهضت و دولت، محتوای کتب درسی و آموزشی در دوره های سوادآموزی و تحکیم سواد، دستیابی به اهداف مورد انتظار برنامه، تحقق اهداف در حیطه شناختی به ویژه در دوره سوادآموزی و تحکیم سواد، فرایند یاددهی-یادگیری و اعتبارات و بودجه در مجموع را می توان از نقاط قوت برنامه دانست؛ هر چند در بخشی از هر کدام از موارد فوق نیز کاستی هایی وجود دارد(خصوصاً در برخی از استانهای نمونه برخی از مسائل بارزتر بوده است) و نیازمند اصلاح و بازنگری است.

این در حالی است که در خصوص فضا و محیط آموزشی، مشارکت و همکاری دستگاه های دولتی و غیر دولتی، محتوای کتب درسی و آموزشی در دوره انتقال، تحقق اهداف مهارتی و نگرشی به ویژه در دوره انتقال، برنامه با نقاط ضعفی مواجه بوده و نواقص و چالش های ذکر شده نیازمند تغییر و بهبود می باشند که توضیح داده شد. در ادامه، حجم ابلاغی دوره های سه گانه سوادآموزی، تحکیم سواد و انتقال به تفکیک شهرستان های منتخب جهت مقایسه ارائه می شود.

چنانچه مشخص شد این برنامه (برنامه پنج ساله سوادآموزی) در جهت باسوادی کامل گروه سنی ۱۰ تا ۴۹ سال تا پایان ۱۳۹۴ تدوین شد. برای این کار در جهت اجرای مصوبه هیات وزیران در مورد اصلاح ساختار جدید اداری و آموزشی از سال ۱۳۹۰ در سوادآموزی با ادغام واحدهای استانی و شهرستانی سوادآموزی با آموزش و پرورش اعمال شد. ساختار جدید نظام آموزشی پس از تصویب در شورای عالی آموزش و پرورش استقرار یافت. در پی آن کلیات برنامه درسی سوادآموزی در شورای عالی آموزش و پرورش و تالیف کتب درسی دوره های سوادآموزی، تحکیم و انتقال بر اساس برنامه درسی تصویب و تدوین شد. و تلاش شد از ظرفیت دستگاههای دولتی و سازمان های غیر دولتی نیز استفاده کند. همچنین نسبت به تهیه بانک اطلاعات اسمی اقدام شد و تلاش شد نسبت به پالایش آن با اطلاعات بانک سوادآموزی و دانش آموزی و حضور در مدارس و منازل و ورود اطلاعات ثبتی قبول شدگان پایه های پنجم سالهای بسیار دور(۱۳۵۳).

بررسی سوال یک پژوهش: یافته های حاصل از این سوال با بررسی نظرات کارشناسان، آموزش دهندگان و مدیران استانهای منتخب حاصل گردید. نتایج نشان داد ضمن تغییر در ساختار نیروی انسانی نهضت، در مجموع، سازماندهی نهضت سوادآموزی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سوادآموزی در ابعاد منابع نیروی انسانی (شامل مدیران، کارشناسان، آموزش دهندگان و سوادآموزان) در وضعیت نسبتاً مناسبی است. در خصوص تغییر ساختار نیروی انسانی اکثریت کارشناسان و مدیران در استانهای منتخب اذعان داشته بودند که با اجرای برنامه ۵ ساله مذکور در جابجایی نیروهای انسانی نهضت اعم از معاون، مدیر و آموزش دهنده تغییراتی حاصل شده است؛ به زعم اکثریت مدیران و کارشناسان سازمان هرچند با ادغام سازمان سوادآموزی با آموزش و پرورش انتظار شرایط بهتر و مناسب تری از جهت نیروی انسانی (به علت همکاری معلمان و مدیران) در اجرای برنامه و برنامه ریزی صحیح وجود داشت؛ لیکن انتظاری که بخش اصلی این برنامه بر اساس آن شکل گرفت، یعنی کمک کلیه معلمان و مدیران مدارس در امر آموزش بیسوادان، محقق نشد؛ تغییر در ساختار نیروی انسانی نهضت و کاهش تعداد نیروهای نهضت در پست های نهضت در کل کشور در ساختار جدید، در برخی استانهای کشور به خصوص در شهرستانها و مناطق، نهضت سوادآموزی را با مشکلاتی نظیر نظارت و ارزیابی از فعالیت ها و انجام دقیق و اصولی وظایف محوله، با مشکلاتی مواجه ساخته است. در اداره آموزش و پرورش کارکنان خود این وزارتخانه می توانند پست های نهضتی را بگیرند؛ در حالی که از نهضت سوادآموزی خیلی سخت می توان به وزارتخانه و بخش های آموزش و پرورش منتقل شد. البته بعضاً هم در جابجایی این نیروها بطور سلیقه ای یا باند بازی و انجام شده و بعضاً اعتقاد درونی نسبت به نیروهای نهضتی پایین است. موضوع دیگر اینکه در مناطق دور افتاده، افراد از پست های اداری استقبال نمی کنند حتی در مواردی از همکاران آموزش دهنده که الان رسمی شده اند درخواست شده که بیایند، نمی پذیرند. چون برخی از پست های نهضتی در شهرستانها از کمترین و حداقل ترین امکاناتی که ضعیفترین کارکنان هم دریافت می کنند، محروم هستند. در مجموع در کل کشور تقلیل نیروها بسیار چشمگیر و این اتفاق در همه استانها افتاده است. تقریباً ۶۰ درصد کاهش، در نیروی منابع انسانی ایجاد شده است. به طور مثال در خراسان رضوی، حدود ۳۰۰ نفر نیروی سوادآموزی استان به حدود ۱۰۰ نفر تقلیل یافته است.

در راستای بهبود ساختار نیروی انسانی نهضت سوادآموزی موارد زیر پیشنهاد می شود:

- افزایش تعداد کارشناسان به خصوص در بخش نظارت و ارزیابی و نظارت و بازرسی مستمر از عملکرد و فرایند آموزشی آموزش دهندگان و همچنین ارزشیابی از سوادآموزان
- بکارگیری آزمون و مصاحبه جهت استخدام آموزش دهندگان.
- برگزاری تست های شخصیتی برای آموزش دهندگان.
- برگزاری دوره های ضمن خدمت برای آموزش دهندگان در زمینه های روانشناسی یادگیری و فنون تدریس و ...
- ایجاد انگیزه برای آموزش دهندگان از طرق مختلف نظیر تشویق های مالی و معنوی.
- از آنجایی که مسئولیت های محوله به بخش های آموزش و پرورش توسط نیروهای ذیربط به طور کامل اجرا نمی شود، ایجاد انگیزه و التزام جهت همکاری جدی تر مدیران مدارس و معلمان با نهضت از طریق دستورالعمل ها و بخش نامه ها با الزامات کاربست اجرایی.
- از آنجاییکه افراد در سن بالا فراغت بیشتری دارند. تمایل به شرکت در کلاس ها دارند. در کلاس ها مواردی وجود دارد که فرد بیشتر از ۵۰ سال سن دارد و علاقمند است در کلاسها شرکت کند لیکن سامانه اسامی آنها را قبول نمی کند و نهضت برای آنها کتاب نمی دهد. نهضت نسبت به رفع مشکل آنان اقدام کند.
- تامین آموزش دهنده ها برای روستاها و مناطق دور دست، چون در برخی مناطق نیروی باسواد در آن مناطق کم است و معلمان هم که در آن روستاها تدریس می کنند در آنجا ساکن نیستند بنابراین نمیتوان از آنها بعنوان آموزش دهنده در شیفت عصر استفاده کرد.

بررسی سوال ۲ پژوهش: نتایج حاصل از یافته های مربوط به سوال دوم پژوهش نشان داد که وضعیت سازماندهی نهضت سوادآموزی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سوادآموزی در بعد محیط و فضاهای آموزشی برای سوادآموزان نهضت سوادآموزی نسبتاً نامطلوب می باشد. این موضوع در هر دو بعد فضای اداری و آموزشی بود و در بعد آموزشی در خصوص هر سه دوره سوادآموزی، تحکیم سواد و انتقال صادق است. در بعد آموزشی، به زعم آموزش دهندگان، در دوره سوادآموزی در شرایطی که مدرسه کلاس داشته باشد، در اختیار نهضت می گذارند و در صورت نبود کلاس، از فضای نمازخانه استفاده می شود. هرچند فضای کلاسها در مدارس شرایط بهتری را به نسبت سایر جاها دارند؛ لیکن در برخی مدارس همکاری مدیران مناسب نیست. یا در برخی مناطق مکان مدرسه دور بوده یا افراد تمایل به شرکت در مدرسه ندارند لذا از مساجد، حسینیه یا بعضاً مکانهای استیجاری استفاده می شود.

در زمینه فضای آموزشی دوره تحکیم چون غالباً به صورت نیمه حضوری برگزار می شود. ساعات تشکیل کلاس کم و تعداد سوادآموزان زیاد است و غالباً از مدارس و فضای کلاسی یا نمازخانه استفاده می شود. در دوره انتقال نیز مانند دوره تحکیم، وضعیت به همین منوال است و متأسفانه مدارس همکاری لازم را ندارند.

نامطلوب بودن فضا و محیط و کمبود امکانات آموزشی با عدم انگیزه کافی آموزش دهنده و سوادآموز برای تشکیل کلاس و همچنین، کاهش کیفیت تدریس همراه است که بدون شک تاثیر خود را بر میزان قبولی و کیفیت آموخته های سوادآموزان خواهد گذاشت. نکته دیگر تحمل این محیط های آموزشی در ساعات زیاد آموزش است، البته در این زمینه مشکلی که وجود دارد حجم زیاد کتابها است که موجب طولانی شدن تعداد جلسات می شود و بر اساس اذعان آموزش دهندگان و سوادآموزان این حجم زیاد نیاز به ساعات بیشتری دارد. لیکن با توجه به شرایط بزرگسالان، تحمل و یادگیری برای زمان طولانی برای آنان مفید نیست.

لذا به جهت بهبود کیفیت محیط آموزشی و سایر امکانات آموزشی موارد زیر پیشنهاد می شود:

- همکاری مطلوب مدیران مدارس به جهت در اختیار قرار دادن کلاس و فضای مناسب آموزشی
- همکاری مطلوب مدیران مدارس به جهت در اختیار قرار دادن امکانات کمک آموزشی در اختیار سوادآموزان.
- قرار دادن فضای کلاسی مختص سوادآموزی در مدارس.
- نظارت و کنترل آموزش و پرورش و همچنین معاونت نهضت سوادآموزی بر همکاری مدیران مدارس با سوادآموزان؛ پیشنهاد می شود حداقل یک کارشناس در خصوص بازرسی و نظارت بر محیط های آموزشی قرار داده شود.
- در اختیار قرار دادن کتب راهنمای تدریس به آموزش دهندگان.
- در اختیار قرار دادن امکانات کمک درسی و وسایل کمک آموزشی نظیر ماکت، کره جغرافیایی، فلش کارت و ... به آموزش دهندگان.
- ایجاد محیط مناسب آموزشی و تخته در مکانهایی به جز مدرسه مثل مسجد، حسینیه و سرای محله.
- کم کردن حجم کتابها و به تبع آن کم شدن زمان آموزش که موجب مفید شدن آموزش خواهد شد.

علاوه بر فضاهای آموزشی بر اساس اطلاعات کسب شده در ساختار جدید معاونت نهضت سوادآموزی؛ در خود ساختمانها و مکانهای نهضت نیز تغییراتی ایجاد شده که به زعم کارشناسان نهضت، این تغییرات در برخی جاها موجب فشار روحی و روانی شده است اینکه در خیلی از استانها، بعد از ادغام با آموزش و پرورش ساختمان نهضت به عنوان معاونت سوادآموزی اداره کل آموزش و پرورش یعنی یکی از معاونتهای آموزش و پرورش، در ساختمانی در گوشه حیاط قرار داده شده است. یا در برخی شهرستانهای اتاقهای نهضت غالباً اتاقهای زیر پله و ... است. یا از بابت وسیله نقلیه و سایر امکانات نیز به همین شکل است، البته آنان اذعان داشتند اینها موارد جزئی است، لیکن این

ها عواملی است که دست در دست هم موجب کاهش کارایی می‌شود و پیشنهاد می‌شود این موضوع از سوی مدیران آموزش و پرورش مورد توجه قرار گیرد.

بررسی سوال ۳ پژوهش: نتایج حاصل از یافته‌های سوال سوم پژوهش حاکی از این بود که وضعیت سازمان دهی نهضت سوادآموزی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سوادآموزی از بعد طرح‌ها و نقشه‌های مصوب (آیین نامه‌ها، بخش نامه‌ها و ...) صادره از سوی نهضت سوادآموزی تا حدودی مناسب است. این یافته در دو بخش تهیه و تدوین طرح‌ها و نقشه‌های مصوب و همچنین اجرای آنها مورد بحث و بررسی واقع شده است.

در زمینه تدوین یخشنامه‌ها بعد از اجرای برنامه در سالهای بعدی تصمیم‌گیری‌های بهتری به خصوص در زمینه صدور بخشنامه‌ها می‌تواند مفید از سوی مدیران بالای نهضت انجام شد مثل طرح اولیای مدارس، طرح باسوادی ده- بیست ساله‌ها، بروز رسانی و ثبت اطلاعات تمامی افرادی که دارای مدرک پنجم دبستان هستند بر اساس دفاتر آموزش و پرورش و صدور بخشنامه‌های مفید در زمینه تقویت سامانه نهضت سوادآموزی صادر و همچنان سازمان‌پی‌گیر اجرای شدن کامل آنها شد.

یکی از طرح‌های صادر شده از سوی نهضت طرح اولیا بود که نتایج حاکی از مثبت بودن و پیش‌روندگی این طرح داشت؛ هر چند جمع‌آوری اولیا بیسواد بسیار دشوار است؛ لیکن، طرح اولیا خیلی کمک‌کننده و مفید بوده است. چون مشکل اصلی شناسایی بیسوادان بود ولی بر اساس این طرح شناسایی درست‌تری صورت گرفت.

البته از نظر پاسخ‌گویان، بخشنامه‌هایی صادر شده که در مرحله اجرا با مسائل و مشکلاتی مواجه بوده است همچنین از نظر برخی کارشناسان صدور برخی از بخشنامه‌ها لازم بوده که صادر نشده و همچنین برخی از بخشنامه‌های صادره بسیار خوب بوده لیکن کاربست اجرایی ندارد. که در زیر به مواردی از هر کدام اشاره می‌شود:

علیرغم واگذاری نهضت به سازمان آموزش و پرورش به جهت همکاری بهتر و بیشتر، تاکنون بخشنامه‌ای با صراحت کامل از سوی خود آموزش و پرورش جهت قبول مسئولیت نهضت صادر نشده است؛ علیرغم اینکه تمامی مراکز بالا دستی کشور بر این نکته صحه گذاشته‌اند که مسئولیت سوادآموزی با آموزش و پرورش است؛ لیکن بخشنامه‌ای صریح در این زمینه از سوی آموزش و پرورش صادر نشده است. در بخشنامه‌ها هست که نوشته مدرسه مسئولیت سوادآموزی را دارد. تمامی مراکز بالا دستی کشور معتقد هستند که مسئولیت سوادآموزی با آموزش و پرورش است.

همچنین، در زمینه بخشنامه مربوط به قرارداد با سوادآموزان، طبق قرارداد این مسئولیت، به علت پاره‌ای از محدودیت‌ها نظیر ایجاد تعهد برای استخدام، عقد قرارداد با افراد حقیقی ممنوع شده و به چند سازمان دیگر واگذار شده که پیشنهاد می‌شود سازمان نهضت سوادآموزی و سایر مراجع قانونگذاری نسبت به حل این مشکل به صورت قانونی اقدامات نموده و تلاش شود خود سازمان مسئولیت این گنه‌قراردادها را برعهده بگیرد تا مجبور به واریز بالای سری نباشد و هم خود سازمان در جریان و ارزیابی کار باشد.

در مجموع نظر پاسخ‌گویان بر این بود که تدوین طرح‌ها و مصوبات دولت مناسب می‌باشند، ولی متأسفانه التزام بخش نبوده و دستگاه‌ها، خود را موظف و ملزم به همکاری نمی‌دانند. لذا تا زمانی که برای این بخشنامه‌ها استلزام اجرایی نباشد و به نوعی اهرم فشاری نیز بر روی بی‌سوادان جهت شرکت در برنامه‌های سوادآموزی نباشد مسئله اساسی حضور سوادآموز در کلاسها می‌باشد که دغدغه سوادآموزی را ندارند و باید مصوبه‌ای باشد که از منظر سوادآموز را ملزم به حضور در سر کلاس نماید. هیچ‌گاه نمی‌توان به اهداف برنامه ۵ ساله رسید. صدور دستورالعمل آن هم از بالا به پایین راه حل مشکل سوادآموزی نبوده و در واقع تشکیل جلسه و صدور مصوبه خیلی کارایی ندارد. مثلاً در بخشی از مصوبه ۵۹۵ شورای عالی آموزش و پرورش نوشته شده است که برای رفع معضل بیسوادی از رویکرد تشویقی استفاده کنند که چنین نشد و اگر آنها محقق می‌شد مشکلات زیادی در خصوص موضوع بیسوادی حل می‌شد چون دیگر اصلاً با اجبار نمی‌توان سوادآموز را بر سر کلاس آورد. با توجه به اجرای طرح و پیشبرد اهداف برنامه ۵ ساله، در حال حاضر اساسنامه جامع بوده و

آیین نامه‌ها و بخشنامه‌ها حالت استمراربخشی داشته و مصوبات و دستورالعمل‌ها مناسب است ولی جهت عملی شدن آن‌ها بایستی پشتوانه اجرایی داشته باشند تا دستگاه‌های مشارکت کننده در اجرای آن‌ها نهضت سوادآموزی را همراهی نمایند. غالباً مصوبات صادره شده‌ی خوب، در اجرا درست و دقیق اجرا نمی‌شود.

در جهت بهبود کیفیت طرح‌ها و نقشه‌های مصوب نهضت (تدوین و اجرا) در پیشبرد اهداف سوادآموزی پیشنهادات زیر توصیه می‌گردد:

- از آنجایی که مصوبات برای دستیابی به اهداف، در برخی موارد کارایی لازم اجرایی را ندارند؛ بهتر است در تدوین مصوبات از افراد رده‌های اجرایی نیز استفاده شود. لذا پیشنهاد می‌شود قبل از صدور بخشنامه‌ها از مراکز استان خصوصاً مدیران و کارشناسان باسابقه نظرخواهی شود.
- وجود ابزارهای اجرایی برای ملزم نمودن والدین جهت شرکت در طرح اولیا؛ نظیر عدم صدور گواهینامه‌های مختلف آموزشی، راهنمایی-راندگی، پاره‌ای امور مالی و بانکی و
- خارج نمودن برخی آیین نامه‌ها و بخشنامه‌ها از حالت متمرکز
- در دسترس قرار دادن به موقع مصوبات، بخش نامه‌ها و بخصوص در شهرستان‌ها و مناطق محروم
- تناسب سازی برخی بخش نامه‌ها با ویژگی‌ها و شرایط فرهنگی و اجتماعی (بومی سازی)
- در مفاد همکاری سازمانها کار کارشناسی صورت گیرد از کلی گویی پرهیز شود. موارد و مصداقها و محورها مشخص و روشن شود.
- نامه به بالاترین مقام هر سازمانی برود و مسئول هر سازمان کارکنان و زیر دستان خود را مجاب کند. اگر در سازمانها، نامه از رئیس یا بالاترین مقام آن سازمان به طور دستورالعمل صادر شود بسیار کاربرد دارد.
- موضوع دیگر باور و اعتقاد مسئولین رده بالا است که بسیار کمک کننده است وقتی در جایی رئیس و مدیر کل اعتقادی به سوادآموزی ندارد چگونه می‌توان زیردستان و کارکنان آن سازمان را مجاب کرد.

لازم به ذکر است که در این زمینه باید به دو مساله توجه شود: مسایل زیر بنایی و مسائل رو بنایی؛ دستورالعمل‌ها، شیوه نامه‌ها، آیین نامه‌ها و ... همه رو بنایی هستند اینها نوشته میشود، تدوین می‌گردد ولی از اجرا و موفقیت آن اطمینان نداریم و تا زمانی که مسایل زیر بنایی حل نشود. توفیق کامل دستورالعمل‌ها، شیوه نامه‌ها، آیین نامه‌ها رخ نخواهد داد. مثلا در برنامه‌ی جدید، دوره‌ها شامل: سواد، تحکیم و انتقالی شده است. به تبع آن محتوا نیز تغییر یافته لیکن این محتوا متناسب با ویژگی‌ها و شرایط فرهنگی و اجتماعی استان و نیازهای بی سوادان نیست. تا زمانی که محتوا متناسب نباشد انگیزه و تمایل سوادآموز بالا نخواهد رفت و قطعا هیچگونه بخشنامه صادره کارا نخواهد بود. در برنامه جدید، ارزشیابی به مدیران واگذار شده و برای آن نظارت دقیقی وجود ندارد، (لازم به توضیح است که قبلا ارزشیابی توسط خود نهضت و راهنماهای تعلیماتی انجام میشد که الان این وظیفه توسط مسئولین سوادآموزی مجتمع‌ها انجام می‌شود). تا زمانی که ارزشیابی درست و دقیق انجام نشود. فارغ التحصیلان از سطح خوبی در سواد برخوردار نگشته و به زودی رجعت به بیسوادی رخ خواهد داد. لذا بهتر است برای موفقیت برنامه‌های سوادآموزی در تحولات زیربنایی توجه و همت بیشتری گمارده شود.

بررسی سوال ۴ پژوهش: یافته‌های سوال چهارم نشان داد که وضعیت سازماندهی دستگاههای دولتی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سوادآموزی نهضت سوادآموزی در ابعاد مختلف تا حدودی نامناسب می‌باشد. بر اساس اسناد بدست آمده از نهضت استانها، سازمانها و ارگان‌های دولتی زیر با معاونت سوادآموزی تفاهم نامه‌هایی داشته‌اند. نظیر: کمیته امداد امام خمینی، سازمان بهزیستی، شورای عالی استان، جهاد کشاورزی، کتابخانه‌ها، سازمان دانش آموزی، آموزش از راه دور، سازمان زندانها، مجتمع آموزشی-پرورشی، امور عشایر

استان، ستاد مبارزه با مواد مخدر، صدا و سیما، اداره کل ثبت احوال، اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای، اداره کل امور اجتماعی و فرهنگی استانداری، کانون بازنشستگی، مکتب القرآن، کانون مساجد، مجتمع ملی آموزشی، سازمان ارشاد اسلامی، کانون اصلاح و تربیت، کانون فرهنگیان، حوزه‌های علمیه، کمیسیون بانوان فرمانداری، حوزه بسیج، مراکز بهداشتی، اداره کل مخابرات، اداره کل پست، اداره کل آمار و اطلاعات، دانشگاه علوم پزشکی، معاونت بهداشت و درمان، شهرداری‌ها، معاونت فرهنگی هنری، حوزه‌های علمیه، شورای سیاستگذاری ائمه جمعه، ستاد اقامه نماز، انجمن اولیاء و مربیان، سازمان بسیج سازندگی، سازمان جنگل‌ها و مراتع، کانون بازنشستگان وزارت متبوع، سازمان آموزش استثنایی کشور، سازمان حج و زیارت.

با وجود تفاهم نامه بین نهضت و بالغ بر ۳۰ ارگان دولتی، متأسفانه نتیجه رضایت بخش نبوده است. به طوری که مسئولان و کارشناسان نهضت سوادآموزی در استانهای نمونه اذعان داشته‌اند که فقط برخی از سازمانها در رابطه با آموزش همکاری داشته‌اند و سازمان بهزیستی نیز صرفاً از لحاظ آگاهی دادن به مخاطبین اثربخش بوده است. آنگاه انتظار می‌رود سازمانهای مذکور نقش فعالی نداشته‌اند.

هر چند نقش سازمانهای دولتی بعد از اجرای برنامه جدید، بیشتر مطرح و مورد بحث است و با ارسال اسامی ۲۹ سازمان دولتی جهت همکاری با سوادآموزی به همراه محورهای همکاری هر سازمان از سوی معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس جمهور تفاهم نامه‌هایی منعقد کرده است. لیکن آنچه مشهود به نظر می‌رسد اینکه البته بر روی کاغذ است و در اکثر مواقع به بیشتر مفاد آن عمل نشده است. به نظر می‌رسد همکاری برخی از دستگاه‌ها به عنوان مرکز حقوقی در جهت برقراری ارتباط با آموزش دهنده‌ها، متأسفانه نوعی درآمد زایی و از بعد مالی باشد.

غالباً سازمانهایی نظیر سازمان بسیج سازندگی، کمیته امداد و سازمان بهزیستی که با افراد بیسواد در ارتباط هستند، همکاری بهتری به ویژه در خصوص شناسایی و معرفی آنها و همچنین در برقراری ارتباط با بیسوادان داشته‌اند.

نقش سازمانهای دولتی بعد از اجرای برنامه جدید، بیشتر مطرح و مورد بحث است لیکن بیشتر در حرف است و در عمل کمتر است. اگر عمیق نگاه کنیم همکاری برخی از دستگاه‌ها به عنوان مرکز حقوقی در جهت برقراری ارتباط با آموزش دهنده‌ها، یک درآمد زایی برای آنها است. می‌گوییم بسیج سازندگی یا فلان سازمان خیلی خوب کار می‌کند، خوب این همکاری در چه بعدی است! آموزش دهنده به ما مراجعه می‌کند ما او را به بسیج یا هر سازمان دیگری معرفی می‌کنیم بسیج با این فرد قرارداد می‌بندد بخاطر مسائل استخدامی و ایجاد تعهد ما نمی‌توانیم خودمان قرارداد ببندیم، آموزش دهنده‌هایی که به ما مراجعه می‌کنند به بسیج سازندگی معرفی می‌کنیم. در واقع آموزش دهنده باید یک دوری بزند و کس دیگری در اینجا وارد شود. لیست و سامانه در دست ماست، همه کار را خود نهضت انجام می‌دهد. لیکن دستگاه دیگری برای حل یک مشکل وارد کار شده است. پیشنهاد بهتر این است برای اینکار راه قانونی تر دیگری یافت شود که نهضت بتواند با اشخاص حقوقی قرارداد ببندد بدون اینکه تعهد استخدامی برای افراد ایجاد کند و اینکه ما مجبور باشیم برای جاهای دیگر یک بالاسری پرداخت کنیم.

در این زمینه مدیران چند نکته را قید کردند: اول اینکه این تفاهم نامه‌ها منوط به پی‌گیری خود نهضت است و باید مکرراً پی‌گیری شود، و نکته دیگر مربوط به باور رئیس یا مسئول هر سازمانی دارد، اگر مدیر سازمان اعتقاد و باور به نهضت و برنامه‌هایش داشته باشد، غالباً همکاری می‌کند. موضوع دیگر در مورد هزینه‌های لازم برای برقراری این روابط با سازمانها است که علی‌رغم اینکه در تفاهم نامه هزینه ذکر نشده است و نباید از سوی نهضت سوادآموزی هزینه‌ای پرداخت شود لیکن، برخی از سازمانها انجام تعهدات خود را مبنی بر تامین اعتبار ذکر می‌کنند. در این زمینه خصوصاً صدا و سیما غالباً همکاری را منوط به دریافت پول می‌کند، حتی می‌گوید کمی هم تخفیف می‌دهد لیکن هزینه می‌خواهد. در صورتیکه برای تفاهم نامه‌ها هیچگونه هزینه‌ای پیش‌بینی نشده است)

هر چند در نقش و اهمیت سازمان های دولتی در امر سوادآموزی شبهه ای نیست، اما در مجموع، نتیجه تفاهم نامه ها مطلوب و رضایتبخش نبوده و با وجودی که اکثر تفاهم نامه های صادره از سوی سازمان، بومی سازی گردیده ولی قابلیت اجرایی ندارد. در جهت همکاری بیشتر و بهتر سازمانها و ارگان های دولتی موارد زیر پیشنهاد می گردد:

✓ تلاش در جهت یافتن یک راه حل قانونی بدون ایجاد تعهد استخدام در جهت عقد قرارداد با افراد حقیقی به عنوان آموزش دهنده.

✓ در مفاد همکاری نهضت با تمامی سازمان ها و ارگان ها از کلی گویی پرهیز و مصداقها و محورها تصریح گردد.

✓ ابلاغ و صدور تفاهم نامه ها از سوی رئیس ارگان های طرف قرارداد به سایر اعضای سازمان در جهت همکاری بهتر افراد سازمان ها در زمینه سوادآموزی

✓ تخصیص اعتبار به ارگان های طرف قرارداد و درج آن در تفاهم نامه ها.

✓ تلاش در جهت اجرایی شدن تمام مفاد تفاهم نامه ها.

بررسی سوال ۵ پژوهش: یافته های سوال پنجم نشان داد که وضعیت سازماندهی دستگاههای غیردولتی در پیشبرد اهداف برنامه پنج ساله سوادآموزی نهضت سوادآموزی در ابعاد مختلف تا حدودی نامناسب می باشد. بر اساس اسناد بدست آمده از معاونت سوادآموزی (نهضت) استانها، سازمانها و ارگان های غیر دولتی زیر با معاونت سوادآموزی تفاهم نامه هایی داشته اند. نظیر: آموزشگاهها، سازمان های مردمی، شرکت های خصوصی آموزشی، مدارس غیر انتفاعی، شرکت های تحقیقاتی و پژوهشی، بنیاد توسعه کارآفرینی و سازمان توسعه و شغل - زایی.

تفاهم نامه نهضت با سازمان ها و ارگان های دولتی بسیار کم و محدود است. نتیجه انعقاد تفاهم نامه با همین تعداد اندک نیز رضایت بخش نبوده است. به زعم برخی مسئولان و کارشناسان در استان های منتخب، قبلاً با آموزشگاه های خصوصی تفاهم نامه هایی انعقاد شده که نتیجه بخش نبوده و تفاهم نامه ها با شرکت های تحقیقاتی نیز هنوز به نتیجه نرسیده است. به علاوه، غالباً سازمانهای غیر دولتی در این زمینه به فکر انتفاع مالی هستند و متأسفانه نهادهای غیردولتی فعالیت قابل قبولی در این زمینه نداشته اند.

هرچند این ارگانها نقش بسیار بالایی در تشویق بیسوادان برای با سواد شدن دارند. استقبال سایر سازمانها مثل مدارس غیرانتفاعی بسیار پایین است؛ چرا که آنها انگیزه ای برای این کار ندارند. این در حالی است که مدیران مدارس غیر انتفاعی در جلسه اولیاء و مربیان و غیره می توانند این مسئولیت را برعهده بگیرند. در سالهای گذشته نیز استفاده از ظرفیت های سازمانهای غیر دولتی مطرح بوده، لیکن چون نهضت به ان صورت هزینه ندارد استقبال نمی شود. در واقع، تلاش شرکتها و موسسات غیردولتی بسیار محدود بوده و غالباً در حد انعقاد توافقنامه منعقد می گردد.

گذشته از سازمانها و ارگان های غیردولتی، نهاد خانواده در این زمینه مهمترین نهاد است که می تواند نقش موثری داشته باشد. خانوادهها خصوصاً افراد باسوادتر خانواده با اطلاع رسانی و متوجه کردن سایر افراد خانواده می توانند آنان را به کلاس های نهضت علاقمند و باعث پیشرفت فرهنگ جامعه باشند. همکاری مساجد نیز تا حدودی می تواند تبلیغات و آگاهی در زمینه سوادآموزی را به واسطه ائمه جماعت در مساجد نوید بخش سازد.

بررسی سوال ۶ پژوهش: یافته های حاصل از ششمین سوال پژوهشی نشان داد که محتوای برنامه درسی دوره سوادآموزی، در ابعاد مختلف در وضعیت مناسب می باشد. به عبارتی دیگر، نتایج نشان داد که محتوای کتب دوره سوادآموزی در مجموع از لحاظ تناسب محتوا با ویژگی های سوادآموزان، توجه به نیازهای مختلف یادگیری، فرهنگی، دینی، اجتماعی و ... سوادآموزان، تناسب محتوا با اهداف دوره سوادآموزی، قانونمندی و سازماندهی محتوا و رعایت اصول ارائه محتوا به سوادآموزان دارای استانداردهای لازم و مطلوب می باشد.

این یافته حاکی از این است که از نظر پاسخ دهنده ها محتوای کتب این دوره با ویژگی های سوادآموزان متناسب است، متن دروس برای سواد آموزان، واضح و بدون ابهام است؛ کتاب از نظر کیفیت چاپ (طرح جلد، صفحه آرایی و ...) مناسب می باشد. همچنین، مثال ها و توضیحات کتاب، با محیط زندگی واقعی سوادآموزان ارتباط داشته و تصاویر موجود در کتاب، به گونه ای ارائه شده که سوادآموزان را در جهت فهم بهتر مطالب یاری می دهد. حجم مطالب ارائه شده در هر درس پاسخگوی نیازهای سوادآموزان بوده و برای سوادآموزان، ساده و قابل درک است؛ به طوری که سوادآموزان نسبت به مطالب ارائه شده در کتاب احساس نزدیکی می نمایند.

در مولفه توجه به نیازهای مختلف یادگیری، فرهنگی، دینی، اجتماعی و ... سوادآموزان نیز می توان اینگونه استنباط نمود که در مجموع، محتوای کتب این دوره جهت ایجاد نگرش مثبت نسبت به سوادآموزی مناسب عمل کرده و توانسته است باعث رشد مهارت های یادگیری (نظیر حل مسئله، مهارت های فکری و ...) به سوادآموزان شود. ضمن اینکه با شرایط فرهنگی و بومی کشور نیز تناسب و هماهنگی دارد. همچنین، محتوای کتاب با واقعیت های زندگی اجتماعی سوادآموزان سازگار بوده و به مسائلی از زندگی سوادآموزان پرداخته که برای زندگی در جامعه امروز، حائز اهمیت است.

محتوا با اهداف دوره سوادآموزی نسبتاً تناسب دارد؛ به گونه ای که محتوای کتاب این دوره منجر به کسب مهارت خواندن و نوشتن به سوادآموزان شده است. همچنین، در درک و فهم متون ساده ی فارسی به سوادآموزان کمک نموده و محتوای دروس به گونه ای است که سوادآموزان را نسبت به امر سوادآموزی مشتاق کرده است.

در مولفه قانونمندی و سازماندهی محتوا نیز به طور کلی میتوان اذعان داشت که کل مطالب کتاب از هماهنگی و یکپارچگی برخوردار بوده و محتوای کتاب این دوره با کتب دوره های بعد (دوره تحکیم سواد) تا حدود زیادی ارتباط داشته و مطالب هر درس از ساده به مشکل تنظیم شده است. علاوه بر آن، مطالب به گونه ای طراحی گردیده که بین محتوای کتاب های سوادآموزی یک و دو ارتباط منطقی وجود داشته؛ همچنین، مطالب ارائه شده با سطح علمی آموزش دهندگان و شیوه های آموزشی هماهنگ است.

هر چند در مجموع، مطالب ارائه شده در کتب دوره سوادآموزی نسبتاً مناسب با اهداف دوره است، جهت بهبود محتوا موارد

زیر پیشنهاد میگردد:

- تهیه کتاب به صورت ستادی، منطقه ای و محلی (بومی سازی): با توجه به نیازها و تفاوت های فرهنگی هر استان
- کاهش نسبی حجم محتوا
- آموزش قرآن در کتاب جداگانه
- افزایش تعداد تمرین های پایانی کتاب جهت استمرار و تعمیق بخشی یادگیری
- تناسب بین محتوا و زمان آموزش
- کاهش حجم کتاب سوادآموزی ۲
- رفع پاره ای از ایرادات چاپی
- جدا سازی کتاب حداقل در ۴ بخش حساب، فارسی، قرآن و علوم اجتماعی

بررسی سوال ۷ پژوهش: نتایج حاصل از سوال هفتم پژوهشی حاکی از این بود که محتوای برنامه درسی دوره تحکیم سواد در ابعاد مختلف در وضعیت مناسب می باشد. این یافته حاکی از این است که کتب این دوره در جهت آماده کردن سوادآموز برای دوره انتقال مؤثر است. محتوای کتب این دوره با اهداف دوره تحکیم سواد نسبتاً تناسب دارد؛ به گونه ای که محتوای کتاب این دوره در مجموع قادر بوده تا منجر به آموزش مهارت های زندگی به سوادآموزان شود و زمینه ساز "یادگیری" آنان گردد. همچنین، دروس این کتاب سوادآموزان را به "کشف ارزش واقعی سواد" آگاه کرده و توانسته آنان را در جهت ارتقای سواد فعلی شان کمک کند.

از ویژگی بارز کتب این دوره تناسب با ویژگی های سوادآموزان است. متن دروس برای سوادآموزان، واضح و بدون ابهام بوده و مثالها و توضیحات کتاب، با محیط زندگی واقعی سوادآموزان ارتباط داشته و تصاویر موجود در کتاب، به گونه ای ارائه شده که سوادآموزان را در جهت فهم بهتر مطالب یاری می‌دهد. حجم مطالب ارائه شده در هر درس پاسخگوی نیازهای واقعی سوادآموزان بوده و برای سوادآموزان، ساده و قابل درک است؛ در مجموع، محتوای کتب این دوره جهت ایجاد نگرش مثبت نسبت به سوادآموزی مناسب عمل کرده و توانسته است باعث رشد مهارت‌های ویژه‌ی یادگیری به سوادآموزان شود. ضمن اینکه با شرایط فرهنگی و بومی کشور ما تناسب و هماهنگی دارد. همچنین، محتوای کتاب نسبتاً با واقعیت‌های زندگی اجتماعی سوادآموزان سازگار بوده و به مسائلی از زندگی سوادآموزان پرداخته که برای زندگی در جامعه امروز، حائز اهمیت است. به طور کلی میتوان اذعان داشت که کل مطالب کتاب از هماهنگی و یکپارچگی برخوردار بوده و محتوای کتاب این دوره با کتب دوره های قبل و بعد تا حدود زیادی ارتباط داشته و مطالب هر درس از ساده به مشکل تنظیم شده است.

در مجموع، کتاب‌های دوره‌ی تحکیم از نظر (محتوا، شکل، درک و متن) نسبت به سایر کتاب‌های دوره‌های دیگر (سوادآموزی، انتقال) از کیفیت بهتر و قابل درک بیشتری برای سوادآموزان برخوردار می‌باشد و کاربرد خوبی بر زندگی و رفتار اجتماعی سوادآموزان دارد که می‌تواند آن را در زندگی خود استفاده کنند. لذا کتاب‌های دوره تحکیم با توجه به سواد کم سوادآموزان جهت جلوگیری از رجعت به بی‌سوادی مفید می‌باشد. علیرغم تناسب کلی محتوای کتب دوره تحکیم سواد موارد زیر در جهت بهبود و اثربخشی بیشتر پیشنهاد می‌گردد:

- تدوین کتابهای بیشتر متناسب با شغل، سن و جنس سوادآموزان
- تدوین کتابها در موضوعات متنوع
- تدوین کتب این دوره بر حسب نیازها و فرهنگ مناطق مختلف کشور (بومی سازی)
- تدوین کتب خودخوان در زمینه رعایت حقوق همسایه، ارزش سواد، آداب معاشرت و مهارت های زندگی نظیر اعتماد به نفس و ...
- ارائه مثال و توضیح بیشتر کتاب ریاضی
- کاهش ساعات غیر حضوری به جهت بهره بردن بیشتر از محتواهای کاربردی و بازخورد فعالیتها به سوادآموز
- کتاب قرآن بهتر است تغییراتی کرده و کتابی که قواعد را از پایه تمرین کنند، جایگزین گردد.
- کاهش تعداد کتب برای آموزش این دوره

بررسی سوال ۸ پژوهش: یافته های حاصل از هشتمین سوال پژوهشی نشان داد که محتوای برنامه درسی دوره انتقال در ابعاد مختلف در وضعیت نامناسب می باشد. به عبارتی دیگر، با محتوای کتب دوره تحکیم سواد و سوادآموزی قابل قیاس نیست. این یافته حاکی از این است که کتب این دوره نتوانسته است در ابعاد شناختی، مهارتی و نگرشی در سوادآموزان موفق عمل کند. علاوه بر آن، آن گونه که انتظار می‌رفته است منجر به رشد بیش سیاسی، اجتماعی و فرهنگی در سوادآموزان نگشته است. از سویی دیگر، محتوا نتوانسته به سوادآموزان در کاربرد مطالب آموخته شده در زندگی واقعی کمک نموده و به طور کلی، سوادآموزان را بی نیاز از دیگران سازد.

بررسی یافته ها حاکی از این بود که کتب این دوره تناسب با ویژگی های سوادآموزان نداشته و محتوای آن برای سوادآموزان ثقیل و سنگین می باشد که مورد تایید تمامی آموزش دهندگان، مسئولان و کارشناسان بود؛ متن دروس برای سوادآموزان، سنگین و مبهم بوده و توضیحات کتاب، با محیط زندگی واقعی سوادآموزان چندان ارتباط نداشته است به گونه ای که بتواند سوادآموزان را در جهت فهم بهتر

مطالب یاری دهد. در مجموع، محتوای کتب این دوره جهت ایجاد نگرش مثبت نسبت به سوادآموزی مناسب عمل نکرده و نتوانسته است باعث رشد مهارت‌های حل مسئله و تفکر و یادگیری در سوادآموزان شود.

مطالب مذکور با سایر یافته‌های حاصل از مصاحبه و نظرات کارشناسان و آموزش دهندگان نیز همخوانی دارد. به زعم آموزش دهندگان، مدیران و کارشناسان، کتاب علوم تجربی در زندگی واقعی سوادآموزان کاربرد چندانی نداشته و فهم کتاب ریاضی و علوم اجتماعی با توجه به سنگینی محتوا برای سوادآموزان دوره انتقال بسیار سخت می‌باشد. به عبارتی دیگر، مطالب بیش از توان ذهنی سوادآموزان است. علاوه بر آن، مطالب ریز نوشته شده است. البته در کلاس بین سوادآموزان سطح یادگیری، تمرین و علاقه تفاوت فاحشی وجود دارد. ضمن آنکه با توجه به سنگینی مطالب و زمان بر بودن آموزش و یادگیری برای سوادآموزان، فرصت تدریس به نسبت حجم کتابها واقعا کم است. نتایج حاصل از آزمون‌های شناختی، مهارتی و نگرشی این دوره، نتایج و گفته‌های فوق را تایید می‌کند.

در مجموع، هر چند کتب دوره انتقال سرفصل‌های متنوع در دروس مختلف دارد، اما از مهم‌ترین نقاط ضعف این کتابها، عدم نیاز سوادآموزان به خیلی از این اطلاعات است. به عبارتی، هرچند به روزآوری مطالب در کتاب رعایت شده است اما عدم توجه به موقعیت مکانی و منطقه‌ای از نقاط ضعف آن به شمار می‌رود به نظر می‌رسد با توجه به آرمانی بودن اهداف دوره انتقال در برنامه، طراحی و تدوین محتوا در سطح بالایی صورت گرفته است؛ در واقع، از آنجا که سن سوادآموزان بالا می‌باشد؛ به خصوص برای سوادآموزانی سطح آنها پایین است، نیاز به بررسی بیشتری دارد.

یادگیری مطالب بعضی دروس مثل ریاضی و قسمت‌هایی از تاریخ و جغرافیا سخت و حجیم می‌باشد. به خصوص که تاریخ معاصر خیلی مبهم توضیح داده شده است. در درس جغرافیا نیز به جای قرار دادن روده‌های مهم کشورهای خارجی، می‌توان رودها و کوه‌های مهم کشور خود را توضیح داد. بهتر است از حجم محتوای کتاب ریاضی کاسته و تعداد بیشتر تمرین داشته باشد تا با تمرین بیشتر بتوان مطالب را خوب آموزش داد.

لذا با توجه به انحصاری بودن کتب ویژه کم سوادان از سوی معاونت سوادآموزی، باید در خصوص محتوا و تدوین آن دقت بیشتری شود یعنی بر اساس نیازهای شغلی، منطقه‌ای، جنسی و تمام شرایط، محتوا تدوین شود. از آنجاییکه در کشور، تمام محتوا ملی است، پیشنهاد می‌شود در کنار تدوین کتابها به صورت ملی و برای همه مناطق و استانها، برخی کتابها و یا برخی از قسمت‌های دروس با توجه به شرایط فرهنگی و منطقه‌ای، بومی سازی و بر حسب شرایط و نیاز بزرگسالان مناطق مختلف طراحی گردد و توجه گردد برای این کار از ظرفیتهای معاونتهای سوادآموزی استانها و همچنین سایر سازمانهای مربوطه نیز استفاده گردد.

بررسی سوال ۹ پژوهش: بررسی یافته‌های مربوط به سوال نهم پژوهش حاکی از این بود که وضعیت فرایند تدریس آموزش دهندگان در محیط‌های یاددهی-یادگیری سوادآموزان در حد نسبتاً مناسبی قرار دارد. بررسی یافته‌های حاصل از مولفه‌های تدریس آموزش دهندگان در استان‌های منتخب نشان داد که اکثراً در مولفه‌های سازماندهی تدریس و روش‌ها، فعالیت‌های یادگیری و ارزشیابی وضعیت مطلوبی نداشته‌اند. این یافته به خوبی یافته‌ها و تبیینات حاصل از سوال اول پژوهش در خصوص نیروی انسانی در بعد آموزش دهندگان نهضت را تایید می‌کند که از نظر کمیت آموزش دهندگان مشکلی نیست اما کیفیت آنان از نظر تخصصی جای بحث دارد. به زعم اکثریت کارشناسان هرچند قریب به اکثریت آموزش دهندگان دارای مدارک علمی بالایی هستند و از لحاظ محتوای تدریس، نحوه تعامل با سوادآموزان و ویژگی‌های فردی غالباً در سطح مطلوبی هستند؛ لیکن به جهت نبود فیلتر تخصصی خاصی، از مهارت‌های کافی در تدریس و ارزشیابی برخوردار نیستند. علیرغم اینکه اکثراً جوان، پر انرژی و مشتاق هستند؛ لیکن، بحث آموزش بزرگسالان نیازمند دوره آموزشی متناسب با آنها می‌باشد. این در حالی است که در برخی از استانها در سال ۹۰ به آموزش دهنده‌ها هیچ گونه آموزشی جهت تدریس داده نشده و غالباً به صورت آزاد همکاری کرده‌اند. و در سالهای بعد نیز زمان آموزشی آنان بسیار کم و در حد ۶ تا ۸ ساعت به انضمام سی دی‌های آموزشی به آنان بوده است. لذا، با توجه به دوره‌های آموزشی کوتاه مدت آموزش دهندگان و عدم تخصص و تجربه کافی آنها،

بازدهی مطلوب نیست و آموزش دهنده ها آشنایی لازم با شیوه ی تدریس را ندارند. در طول ۶ ساعت نمیتوان نحوه ی تدریس به بزرگسال را به آنان آموزش داد. در صورتیکه در برنامه قبلی آموزشیاران نهضت سوادآموزی دوره های کارآموزی کامل و بلند مدتی را طی می نمودند و از مهارت خاص تدریس بهره مند می شدند؛ ضروری است در این برنامه نیز برای آموزش دهنده ها در زمان خاصی آموزش های لازم انجام گیرد (با توجه به مجموع نظرات کارشناسان و مدیران حداقل حدود ۱۰۰ ساعت لازم است).. لیکن ساعات آن فعلا بسیار کم است در صورتیکه قبلا آموزش دهنده بعضا تا ۳۶۰ ساعت کلاس می گذراند. لازم به توضیح است در سالهای گذشته برای آموزش آموزش دهنده حدود ۱۰ ساعت کلاس توجیهی بود لیکن امسال (۱۳۹۳) با توجه به دوره های مختلف ساعت دوره برای آنها متفاوت است بر اساس اعلام معاونت سوادآموزی استان آذربایجان شرقی امسال برای دوره سوادآموزی ۳۶ ساعت، برای تحکیم ۲۰ ساعت و برای انتقال ۷۰ ساعت دوره برگزار شده است.

در مجموع، به نظر می رسد با توجه به نوع کاربرد این دوره (تحکیم سواد) و شرایط سوادآموز هر یک از این دو شیوه می تواند کارا باشد. به عنوان مثال سوادآموزی که قصد ادامه در دوره انتقال را ندارد گذراندن دوره غیرحضور و استفاده از کمک افراد خانواده به او کمک خواهد کرد تا بتواند بعد از این هم خودش مطالعه کند. لیکن چون رسالت آموزش دوره تحکیم، خودآموزی و تثبیت سواد می باشد، آموزش نیمه حضوری اثربخش تر است؛ پس، هر چند هر دو روش مزایایی دارد و در کنار هم و مکمل هم باید باشند؛ اما در مجموع آموزش نیمه حضوری در این دوره ارجحیت دارد. در پایان به جهت بهبود فرایند یاددهی-یادگیری موارد زیر جهت پیشنهاد عنوان می گردند:

- برقراری مستمر و مداوم دوره های آموزشی ضمن خدمت در راستای آشنایی بیشتر و بهتر آموزش دهندگان با فنون تدریس و نظریه های یادگیری.
- گزینش تخصصی تر آموزش دهندگان
- استفاده حداکثری از آموزشیاران قبلی
- الزام حضور سوادآموز در کلاس به ویژه در دوره تحکیم سواد و حذف دوره های غیر حضوری (برخی از دروس می تواند به صورت اختیاری در نظر گرفته شود)
- نظارت بر فرایند آموزش آموزش دهندگان
- در اختیار دادن فضای مناسب کلاسی به سوادآموزان و آموزش دهندگان
- الزام همکاری مدیران مدارس با آموزش دهندگان در راستای ارتقای کیفیت تدریس آنان
- استفاده از مکانیزم های تشویقی
- یافتن راه حل قانونی در جهت جذب آموزش دهنده بدون ایجاد تعهد استهدامی بطور مثال صدور گواهی همکاری.

بررسی سوال ۱۰ پژوهش: یافته های حاصل از سوال دهم پژوهش در خصوص اینکه تا چه میزان برنامه پنج ساله نهضت سوادآموزی به نتایج و اهداف مورد انتظار دست یافته است؛ نشان داد که در حد نسبتا مناسبی اهداف تحقق یافته است. لازم به ذکر است که بررسی نظرات اکثریت کارشناسان و مدیران حاکی از دستیابی نسبی مطلوب دوره های سوادآموزی و تحکیم سواد و دستیابی نسبی نامطلوب در دوره انتقال بود؛ هر چند دوره سوادآموزی و تحکیم سواد نیز به طور کامل به اهداف دست نیافته اند و با اشکالات و نواقصی همراه است، لیکن آنچه مشهود به نظر می رسد اینکه متأسفانه اهداف در دوره انتقال آنگونه که انتظار می رفت تحقق نیافته اند.

به زعم کارشناسان، با مشخص ساختن و تصریح اهداف و رسالت های هر دوره است که می توان به برنامه ریزی، تدوین محتوای مناسب با نیازهای مخاطبان و اجرای صحیح، اقدام نمود. هدف دوره سوادآموزی، یادگیری اولیه خواندن و نوشتن است و دوره تحکیم در جهت تقویت و تحکیم و تداوم یادگیری در جهت جلوگیری از رجعت به بیسوادی، سوادآموزان است و دوره انتقال در جهت کمک به افرادی است که قصد دارند وارد چرخه یادگیری مادام العمر و ادامه تحصیل شوند. لذا بر حسب همین اهداف، نیازهای مخاطبین شناسایی و محتوا تدوین شده است که با عنایت به یافته های قبلی در خصوص محتوای کتب ملاحظه گردید که دوره سوادآموزی و تحکیم سواد با موفقیت نسبی و چشمگیری نیست به برنامه قبلی مواجه بوده است در حالی که این موفقیت نسبی در دوره انتقال ملاحظه نشد که یکی از دلایل عمده آن به محتوای ثقیل و سنگین دوره بر می گردد.

در مجموع، اهداف بایستی مبتنی بر کاربرد و رفع مشکلات زندگی و کاری با توجه به نیاز بزرگسالان باشد. هر چند اهداف بسیار عالی (شاید هم آرمانی) است؛ ولی در جهت رسیدن به آنها چالش ها و مشکلاتی است که متأسفانه هنوز بسیاری از آنها مانند عدم اجبار برای سوادآموزی مرتفع نشده است. دو نکته مهم در با سواد شدن افراد یکی هدف گذاری و دیگری، اجرای صحیح است. هر چند اهداف یک برنامه دقیق و اصولی تنظیم شده باشد؛ لیکن اجرای نادرست تمام اهداف را زیر سوال خواهد برد و به نظر می رسد نهضت از نوعی شتابزدگی و غیر اصولی بودن در اجرای برنامه رنج می برد. در تایید این نکته، قریب به اکثریت، کیفیت برنامه فعلی ۵ ساله نهضت سوادآموزی که از سال ۹۰ آغاز شده و تاکنون ادامه دارد، در مقایسه با برنامه دوره قبلی را شتابزده و شامل تغییرات گسترده می دانند. آنان اذعان دارند انجام این کار که حامی اصلی را در کمک مدیران و معلمان مدارس می دانستند شروع شد لیکن چنین نشد خصوصاً در ابتدا که همکاری بسیار ضعیف بود لیکن در سالهای بعد برنامه بهتر جلو رفت و بواسطه برخی از طرح های معاونت سوادآموزی، همکاری مدیران و معلمان بیشتر شد. لذا الان همگان بر این باورند که ادغام انجام شده و برنامه اجرا شده باید به پیش برود و قطعاً برگشت به برنامه قبلی بیشتر از همه به ضرر سوادآموزی خواهد بود. لذا پاسخ دهنده ها برنامه پنج ساله را نسبتاً مناسب ارزیابی کردند؛ این نشان می دهد که هدف گذاری و رسالت های دوره هر چند در برخی موارد آرمانی، لیکن در مجموع، خوب است. البته نتایج در خصوص اینکه به طور کلی تا چه میزان برنامه پنج ساله نهضت سوادآموزی به نتایج و اهداف مورد انتظار دست یافته است، حاکی از ضعف چشمگیر اجرای برنامه در عمل بوده است. لذا پیشنهاد می شود تا نهضت به دور از هر گونه شتابزدگی، مشکلات را شناسایی و با هدف گذاری منطقی تر، و با تدوین طرح های تکمیلی، اجرای اصولی و بهتر برنامه را در رسیدم به هدف نهایی یعنی ریشه کنی بیسوادی پیش گیرد.

بررسی سوال ۱۱ پژوهش: یافته های سوال یازدهم پژوهش نشان داد که میزان تحقق اهداف شناختی برنامه پنج ساله در حد نسبتاً مطلوبی است. نتایج حاصل از آزمون های شناختی در سه دوره سوادآموزی، تحکیم سواد و انتقال حاکی از این بود که در مجموع، وضعیت اهداف شناختی در دوره سوادآموزی و تحکیم سواد تا حدودی مطلوب و دوره انتقال تا حدودی نامطلوب است. لازم به ذکر است که در اکثر موارد آزمون های شناختی در دروسی مثل، املا، ریاضی، علوم تجربی و قرآن بوده است. در تبیین یافته حاضر، میتوان به محتوای کتب هر یک از دوره ها و شیوه تدریس آموزش دهنده و شیوه های ارزشیابی اشاره نمود. به عبارتی دیگر، سختی و سنگینی محتوا یا سهولت آن و تاثیری که بر میزان یادگیری سوادآموزان دارد، عملکرد سوادآموزان را در نمرات آزمون ها تحت تاثیر قرار می دهد. همانگونه که مشاهده شد محتوای کتب دوره های سوادآموزی و تحکیم سواد نسبتاً مناسب تدوین شده بود در حالی که محتوای دوره انتقال سخت و دشوار بود. نظرات آموزش دهندگان، کارشناسان و مدیران نیز حاکی از گفته اخیر می باشد از طرفی دیگر نیز، سوادآموزان اجبار لازم را جهت حضور در کلاس درس ندارند لذا در خیلی از کلاس ها، متأسفانه تعدادی از سوادآموزان غایب هستند که به تبع اثرات خود را دارد؛ چراکه با حضور در کلاس، ابهامات و اشکالات رفع می شود، به علاوه تکرار مطالب توسط آموزش دهنده و سایر سوادآموزان نیز تاحدی زیادی می تواند منجر به یادگیری باثبات تر و عمیق تر گردد که نتیجه آن به تبع در آزمون ها انعکاس می یابد.

به علاوه، تجربه اندک بسیاری از سوادآموزان در تدریس و در نتیجه، یادگیری سطحی و غیر اصولی سوادآموزان منجر به کاهش عملکرد آنان می گردد. از طرف دیگر ایجاد وقفه بین دوره های سوادآموزی، یادگیری محتوا در دوره بعدی را با دشواری مواجه می سازد که نتیجه آن عملکرد پایین در ارزشیابی خواهد بود. همچنین، به زعم آموزش دهندگان، سوالات ارزشیابی در پایان دوره نیز تا حدی سخت است که بهتر است با تحلیل سوالات امتحانی از بانک سوالات این موضوع بررسی و مشکل برطرف گردد.

سوال ۱۲ پژوهش: یافته های سوال دوازدهم پژوهش نشان داد که میزان تحقق اهداف مهارتی برنامه پنج ساله در حد نسبتا نامطلوبی است. بررسی آزمون های مهارتی نیز نشان داد که در دوره سوادآموزی و تحکیم سواد وضعیت نسبتا مطلوب می باشد؛ در حالی که در دوره انتقال، وضعیت نامطلوبی وجود دارد که در دروس املا، ریاضی و قرآن مشهودتر به نظر می رسد. در تبیین این یافته می توان اینگونه ادعان داشت که وقتی در حوزه شناختی، اهداف مورد نظر تحقق یابد یا خیر به تبع بر نتایج عملکردی بی تاثیر نخواهد بود. در دوره سوادآموزی و تحکیم سواد وضعیت تحقق اهداف شناختی نسبتا مطلوب بود؛ در پیوند با همین، محتوای کتب دو دوره نیز نسبتا مناسب بودند؛ لیکن، این وضعیت در دوره انتقال برعکس بود، یعنی هم نتایج آزمونهای شناختی و هم محتوای کتب دوره نسبتا نامطلوب بود که در نتیجه ی آن، عملکرد سوادآموزان نیز نامناسب شد.

مجموعا دلایل یافته حاضر را می توان در محتوای کتب درسی، شیوه های ارزشیابی، سبک های تدریس آموزش دهنده ها و کمبود علاقه کافی در سوادآموزان و به ویژه در دوره انتقال جستجو نمود. آنچه از مجموع یافته این سوال و سوال قبلی به نظر می رسد اینکه اهداف دوره انتقال، تاحدودی آرمانی تدوین شده است و لذا، پیشنهاد می گردد علاوه بر بازنگری در محتوای کتب به ویژه ریاضی، برگزاری دوره های ضمن خدمت و تغییر در شیوه های ارزشیابی، در اهداف تدوین شده دوره انتقال، تجدیدنظر صورت گیرد.

بررسی سوال ۱۳ پژوهش: یافته های سوال سیزدهم پژوهش نشان داد که میزان تحقق اهداف نگرشی برنامه پنج ساله در حد نامطلوبی است. بررسی آزمون های نگرشی نیز نشان داد که در دوره سوادآموزی و تحکیم سواد وضعیت نسبتا نامطلوب می باشد؛ در حالی که در دوره انتقال، وضعیت نامطلوبی وجود دارد که در ریاضی مشهود به نظر می رسد؛ به عبارتی با سپری کردن دوره های سوادآموزی و به ویژه دوره انتقال، سوادآموزان نگرش چندان مثبتی نسبت به سوادآموزی کسب نکرده اند؛ در پیوند با یافته های سوال دوازدهم و سیزدهم پژوهش می توان گفت که با هم نگرشی اهداف سه حیطه شناختی، مهارتی و نگرشی در تبیین یافته اخیر، دلایلی که در حوزه مهارتی ذکر شد برای حوزه نگرشی نیز صادق است. به عبارتی، نتایج را باید در اهداف دوره، شیوه های ارزشیابی، محتوای کتب درسی و روش های تدریس جستجو نمود.

بررسی سوال ۱۴ پژوهش: بررسی یافته های مربوط به سوال چهاردهم پژوهش حاکی از این بود که وضعیت اعتبارات تخصیصی در جهت اجرای برنامه پنج ساله، در ابعاد مختلف در کلیه استان های منتخب از وضعیت مطلوبی برخوردار است. در واقع هزینه با توجه به اعلام آمار قبولی بیسوادان ارسال می گردد و این آمار قبولی نیز از طریق سامانه تهیه و ارسال می گردد، لذا مبالغ تخصیص یافته و بودجه هایی که اختصاص داده می شود فقط مربوط به آمار قبولی آموزش دهنده ها می باشد. که پس از اعلام نتایج قبولین نهایی، هزینه ها به آموزش دهنده ها پرداخت می گردد. ضمنا قابل ذکر است از آنجاییکه بیسوادان استقبال زیادی ندارند لذا در پرداخت هزینه آموزش دهنده ها در استانهای مورد بررسی مشکلی وجود نداشت. البته لازم به توضیح است چون تعداد سوادآموزان تحت پوشش استان بر اساس تعدادی است که خود استان پیش بینی می کند، لذا بودجه هم بر همان اساس از مرکز برای آنها تخصیص می یابد. در واقع بر اساس اظهار مدیر بودجه، اگر در برنامه ذکر شده مثلا بر اساس برنامه باید ۵۰ هزار نفر باسواد شود. لیکن استان در جریان است که بیشتر از ۳۰ هزار را نمی تواند باسواد کند و همان ۳۰ هزار نفر را هم به دو شش ماه تقسیم کرده (برای هر شش ماه برنامه و بر حسب همان برنامه یعنی تعداد قابل پیش

بینی، بودجه اختصاص می یابد) مثلاً اگر استان فرضی بر اساس شرایط نیمسال اول ۱۰ هزار نفر و برای نیمسال دوم ۲۰ هزار نفر را پیش بینی نماید. از مرکز بر اساس توافق صورت گرفته برای هر نیمسال همان بودجه در نظر گرفته می شود و مرکز بعد از امتحان و اطمینان از باسوادی ۱۰ هزار نفر همان بودجه را به استان می فرستد و به این صورت است که در تمام استانهای نمونه اذعان شده که مشکل بودجه نیست. در این زمینه روشن است که اگر استان می توانست همان ۵۰ هزار نفر را باسواد کند و همه استانها می توانستند بر اساس هدف گذاری اولیه، تمام بیسوادان خود را بر اساس برنامه ۵ ساله باسواد کنند، به احتمال قوی با مشکل بودجه مواجه میشد. در این زمینه، مدیر کل بودجه اظهار داشت که در سالهای اجرای این برنامه تقریباً ۳۸ درصد از اعتبارات تخصیص یافته است.

بودجه‌هایی اختصاص داده شده همه مربوط به آمار قبولی آموزش دهنده‌ها می‌باشد. اگر بخشی از این مبالغ نیز بخشی صرف تبلیغات و تشویق بیسوادان و سوادآموزان، آموزش آموزش دهندگان، روند کار بسیار سریع‌تر و مطلوب‌تر خواهد شد. همچنین، به مناطقی که فعالیت بیشتر داشته و کارکنان آن‌ها بسیار بیشتر از مناطق دیگر فعالیت دارند؛ مزایا و پاداشی در نظر گرفته شود. همچنین بر اساس نظرات پاسخ دهندگان پیشنهاد می شود، مبالغی به عنوان تن خواه در اختیار ادارات سوادآموزی قرار داده شود تا در صورت لزوم هزینه نمایند.

همچنین، با توجه به اینکه بودجه مصروفی نهضت، ابتدا به حساب آموزش و پرورش واریز می شود در مواردی آموزش و پرورش از این پول در سایر بخشها استفاده نموده و واریز پول به نهضت با تاخیر انجام می شود. شایسته است تصمیماتی اتخاذ گردد تا نهضت مستقیماً با آموزش دهنده قرارداد عقد نموده و واریز هزینه‌ها به آموزش دهنده بدون واسطه انجام شود.

لذا در مجموع در خصوص اعتبارات و بودجه معاونت سوادآموزی می توان موارد زیر را ذکر کرد:

- از لحاظ بودجه و اعتبارات مشکلی وجود نداشته است و نهضت با دریافت از آموزش و پرورش در پایان فعالیت هزینه‌ها را پرداخت نموده است.

- در خصوص امتحانات، نیز اعتباراتی پیش بینی شده است.

- اعتبارات تخصیصی بر اساس فعالیت های انجام شده و در راستای آموزش بیسوادان (تعدادی که نمره قبولی را دریافت کرده‌اند) بوده است.

- کل اعتبارات تخصیصی بر اساس عملکرد و موافقت نامه مبادله شده، پرداخت می گردد.

- با توجه به اینکه پول از آموزش و پرورش استان به حساب شهرستان‌ها واریز می شود، در خیلی مواقع، چند ماه طول میکشد تا پول به حساب آموزش دهنده واریز شود.

- با توجه به اینکه بودجه به حساب آموزش و پرورش واریز می شود در مواردی آموزش و پرورش از این پول در سایر بخشها استفاده نموده و واریز پول به نهضت با تاخیر انجام می شود.

مقایسه بودجه در سال ۹۰ نشان می دهد که منابع تخصیص یافته به سازمان نسبت به پیش بینی ۵۷ درصد و نسبت به مصوب ۸۰,۵۳ درصد است و در سال ۹۱ فقط ۳۰,۶۵ درصد منابع پیش بینی شده در برنامه مصوب شده و ۱۷,۴۴ درصد تخصیص داده شده است. مطابق جدول اعتبارات تخصیصی که در پیوست ضمیمه است. نسبت به لایحه مصوب ۵۶,۹۰ درصد می باشد. این در حالی است که برنامه پنج ساله سوادآموزی مطابق ماده ۲۱۷ قانون برنامه پنجم توسعه به تصویب هیات دولت رسیده است.

بر اساس مصاحبه با مسئول بودجه سازمان نهضت سوادآموزی و بررسی های صورت گرفته موارد زیر در خصوص بودجه قابل ذکر است: با فرض انسداد ورودی و با توجه به تخصیص اعتبارات به شکل فعلی زمان بیشتری برای ریشه کنی بیسوادی در گروه سنی زیر ۵۰ سال لازم است.

- قطعاً آموزش افرادی که از چرخه آموزش رسمی باز مانده اند به زمان و هزینه بیشتر و کیفیت بالاتری نیاز دارد.
- سرانه سواد آموزی پایین است لذا استقبال و مشارکت افراد در آموزش سواد پایین است.
- برای همکاری سازمانها نیاز به بودجه و اعتبار است و برای این کار باید اعتباراتی تخصیص یابد.
- به علت ناکافی بودن اعتبارات تخصیصی، برای تحقق آمار کمی از کیفیت کاسته شده و به سطح سواد حداقلی اکتفا شده است.

در زمینه بودجه و اعتبارات ذکر این نکته نیز ضروری است که از آنجاییکه در این برنامه آموزش دهنده برای بستن قرارداد آموزش سواد به بیسواد از طریق سازمانهایی که مجوز دارند مانند بسیج سازندگی، بهزیستی، مدارس و ... اقدام می کند در این زمینه اکثر مدیران، کارشناسان و آموزش دهنده ها از این روال گلابه داشتند و می گفتند باید دولت راه حلی برای این موضوع بیابد که نهضت بتواند خودش مستقیم با آموزش دهنده قرارداد ببندد بدون آنکه موجب تعهد استخدامی برای آموزش دهنده ها شود و بتواند ارتباط را در دادن کار و همچنین واریز هزینه به آموزش دهنده بدون واسطه انجام دهد. اکثر مدیران و کارشناسان اظهار داشتند در این زمینه نهضت خودش بیسواد را جستجو می کند و آموزش دهنده هم به نهضت مراجعه می کند و تمامی کارها در خود نهضت انجام میشود فقط بخاطر اینکه تعهد استخدامی ایجاد نشود فرد را به بسیج سازندگی معرفی می کند و با اخذ قراردادی بخشی از پول را به عنوان بالاسری آنها بر میدارند در صورتیکه کل کار را خود نهضت انجام دهد می تواند از بخشی از هزینه که به سازمانهای دیگر می دهد هم جلوگیری شده و نهضت خودش مستقیماً با آموزش دهنده ها در ارتباط باشد.

بررسی سوال ۱۵ پژوهش: یافته های سوال پانزدهم پژوهش نشان داد که وضعیت مصوبات دولت در اجرای برنامه پنج ساله، در ابعاد مختلف تاحدودی مناسب می باشد. بررسی نتایج مصاحبه با کارشناسان و مدیران نهضت حاکی از این بود که طرح ها و مصوبات دولت نظیر طرح ها، آیین نامه ها، بخش نامه ها و ... در زمینه اجرای برنامه ۵ ساله نهضت سوادآموزی هر چند اندک، نسبتاً مناسب است؛ لیکن الزام اجرایی نداشته و مصوبات اصولی انجام نمی گیرد. به عبارتی، علیرغم مناسب بودن طرح ها و مصوبات دولت در زمینه سوادآموزی ولی متأسفانه التزام بخش نبوده و دستگاه ها خود را موظف و ملزم به همکاری ندانسته و بیشتر سعی بر مانور با آمار و ارقام دارند. لذا با توجه به این که آیین نامه ها و بخشنامه ها بر اساس اهداف در نظر گرفته شده تدوین و اجرا می شود لحاظ نمودن آن ها در برنامه بسیار حائز اهمیت است. لیکن، تا زمانی که سوادآموزی اجباری نباشد و اهرم های فشاری از سوی دولت در قالب مصوبه ها یا بخش نامه بر روی بی سوادان جهت شرکت در برنامه های سوادآموزی نباشد، نمی توان به اهداف برنامه ۵ ساله رسید. باید التزاماتی برای بی سوادان در نظر گرفته شود که اگر باسواد نشوند، در غیر این صورت امکان استفاده از مزایای دولتی نخواهند داشت. به عبارتی، با توجه به برنامه پنجم نهضت سوادآموزی و به حداقل رساندن بی سوادی در کشور می بایست در کنار موارد تشویقی و ترغیبی از اهرم های فشار نیز بهره برد.

با توجه به این که هر طرح حداقل می بایست دارای تشویقات و تنبیهاتی باشد، متأسفانه در بحث سوادآموزی هیچ گونه محدودیت و اجباری از سوی دولت برای بی سوادان در نظر گرفته نشده که این امر باعث کاهش کارایی برنامه شده است. با صدور دستورالعمل از بالا به پایین، مشکل اصلی نیست، بلکه دولت می تواند با ملزم نمودن همکاری سایر ارگان ها و سازمان ها با نهضت، در راستای کاهش مشکلات سوادآموزی کوشش نماید وگرنه صرف صدور مصوبات و آیین نامه بدون التزام اجرایی کارایی چندانی در عمل نخواهد داشت و مشکل بی سوادی مرتفع نخواهد شد. بلکه ریشه کنی بی سوادی و گسترش سوادآموزی نیازمند عزم ملی و همکاری تمام دستگاه های دولتی و غیر دولتی می باشد.

لذا بر اساس نتایج بدست آمده در جهت رفع مشکل بیسوادی و دستیابی به اهداف برنامه پیشنهادهای زیر بیان می گردد:

- انسداد مبادی ورودی با توجه به راه حلی که در بالا ذکر شد.
- تکمیل و تقویت بانک اطلاعات اسمی و آدرس بی سوادان با توجه به مطالب ذکر شده در طرح و استفاده از اطلاعات سازمان ثبت احوال و اداره آمار و اطلاعات، وزارت کشور.
- توجه به بهبود کیفیت آموزش و تعمیق سواد. چنانچه همه در جریان مسائل آموزش و پرورش هستیم که کیفیت به شدت پایین آمده همه اذعان دارند که گفته می شود در حد امکان کمک کنید دانش آموز قبول شود. متأسفانه همین نگاه به نهضت هم وارد شده در این برنامه و بعد از اینکه مدیران مسئولیت برگذاری دوره ها را عهده دار شدند در خیلی از مراکز ارزشیابی ها بسیار سطحی شده است و در واقع بیسوادانی را فارغ التحصیل می کنند که مدرک دارند سواد ندارند و درست یاد نگرفته اند و در

کنار آن افرادی دیگری که سواد هم آموخته اند چون بکار گرفته نمی شود رجعت به بیسوادی صورت می گیرد و این موضوع بسیار مهمی است که باید نهضت سوادآموزی با جدیت در رفع آن بکوشد.

■ زمینه استفاده بهینه و درست از فناوری های جدید (تلفن همراه، تبلت و ...)، متاسفانه زمینه استفاده از تکنولوژی های جدید در امر سوادآموزی تا کنون فراهم نشده است.

■ استفاده از تمام روشها و امکانات برای سوادآموزی (طرح بوفه) بر اساس انتخاب خود سوادآموز (زمینه استفاده بهینه از تکنولوژی های جدید)، استفاده از طرح های قبلی (طرح یادگیری محلی که نهضت قبلا اجرا می کرد، با نیازسنجی، سازمان هایی در ارتباط بود و استقبال بیسوادان هم بیشتر بود و همکاری سازمانها هم بسیار نزدیک بود)، طرح پودمانی (به صورت آزمایشی در برخی استانها در حال اجرا است رویکرد پودمانی فرد به فرد است یعنی بخش به بخش و گام و گام سواد آموز جلو می رود. به کیفیت سواد اهمیت می دهد چون در هر مرحله باز خورد و ارزشیابی به عمل می آید تا بیسواد به حد تسلط برسد)، طرح هایی که یونسکو برای مبارزه با بی سوادی به اجرا می گذارد، استفاده از آموزش های فنی و حرفه ای به منظور شرکت هر چه فعال تر بزرگسالان در کلاسها یا اجرای طرح تجربی سوادآموزی تابعی حرفه ای، یا حتی طرح اولیا، طرح باسوادی ده- بیست ساله ها، و ...

■ توجه و دقت و ایجاد راه حلی برای آمارگیری دقیق و درست. البته در مصوبه اخیر دولت توجه شده مبنی بر اینکه نگاه از سیستم شمارش افراد بیسواد از خوداظهاری به سمت آمارهای ثبتی تغییر موضع داده است.

■ استفاد از تشویق و الزام برای ایجاد انگیزه در بیسوادان برای سوادآموزی، در مصوبه جدید از ابتدای ۹۴، ۲۰ درصد از هزینه به خود افرادی که آموزش دیده اند هم پرداخت خواهد شد. (همچنین روش خود آموزی، البته در مصوبه اخیر ذکر شده که اگر چنین شود، ... هزینه به خود فرد پرداخت خواهد شد. لیکن پیشنهاد این است که تلاش شود که در آموزش حتما خانواده ها را درگیر کنیم.

■ موضوع دیگر، در جهت گسترش سواد باید تلاش شود در تمام زمینه هایی که بیسواد نسبت به دریافت مجوز یا خدمات به هر سازمانی که مراجعه می کند باید شرط حداقل سواد برای دریافت آن باشد. البته در مصوبه اخیر به گواهی رانندگی و پروانه کسب و مستند بگیران بهزیستی و کمیته امداد اشاره شده که خوب است لیکن باید تلاش شود برای سایر موارد مثل دریافت گواهی پایان کار (برای ساختمان و ...) همچنین برای دریافت محصولات کشاورزی مانند کود و ... یا خرید و فروش ملک، و ... نیز صادر شود.

■ قطعاً آموزش افرادی که از چرخه آموزش رسمی باز مانده اند به زمان و هزینه بیشتر و کیفیت بالاتری نیاز دارد.

■ توجه و دقت بیشتر برای ارزشیابی از سوادآموزان.

■ تلاش برای دریافت اعتبارات بیشتر چون ناکافی بودن اعتبارات تخصیصی، پایین بودن سرانه سوادآموزی و ... موجب کاهش کیفیت شده است.

■ توجه به علایق و نیازهای همه گروه ها، فرهنگها و تفاوت های محلی و قومی در تولید محتوا

■ تلاش برای یافتن راه حلی برای برقراری ارتباط مستقیم و نزدیکتری با آموزش دهنده ها

■ استفاده از کارشناسان با سابقه سوادآموزی به دلیل سابقه و کسب تجارب ارزنده (متاسفانه جابجایی بدون دلیل و یا حذف آنان در برخی استانها، شهرستانها و مناطق لطمه به بدنه سوادآموزی بوده است).

■ توجه به اهمیت تبلیغات و استفاده از تبلیغات به ویژه از رسانه های عمومی و جمعی و افزایش بهره گیری از این ظرفیت در امر سوادآموزی (بسیاری از افراد و اقشار هیچگونه آشنایی با این سازمان، رسالتها، وظایف و اهداف آن ندارند).

منابع و مآخذ

- ارجمندنیاء، علی اکبر، میرحسینی، زهره، کاکابرای، کیوان (۱۳۸۹). بررسی اثربخشی کتب غیردرسی نهضت سواد آموزی از دیدگاه زنان نوسواد شهر تهران، فصلنامه دانش شناسی، ۳ (۹): ۹-۱.
- آتشک، محمد (۱۳۹۰). ارزشیابی توسعه سوادآموزی نر کشورهای مسلمان، تربیت اسلامی، ۶ (۱۳): ۹۹-۱۲۱.
- آقازارده، محرم، قاسم پور مقدم، حسین، رضایی، محمدرضا (۱۳۹۲). بررسی میزان انطباق کتاب‌های درسی دوره سوادآموزی با اهداف مصوب شورای عالی آموزش و پرورش از دیدگاه آموزشیاران، طرح پژوهشی سازمان نهضت سواد آموزی.
- بازرگان، عباس (۱۳۷۴). ارزیابی درونی و کاربرد آن در بهبود مستمر کیفیت آموزش عالی. فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، ۳ (۴۳): ۴.
- بازرگان، عباس (۱۳۸۰). ارزشیابی آموزشی (مفاهیم، الگوها، فرایند عملیاتی). تهران: انتشارات سمت.
- بازرگان، عباس (۱۳۷۶). کیفیت و ارزیابی آن در آموزش عالی، نگاهی به تجربه های ملی و بین‌المللی، فصلنامه رهیافت، ۱۵۵.
- بدری گرگری، رحیم، وجدانپرست، حسین، حاتمی، جواد، واحدی، شهرام (۱۳۹۰). ارزیابی فرایند اجرای طرح آزمایشی برنامه درسی جدید دوره مقدماتی نهضت سواد آموزی، پژوهش‌های برنامه درسی، ۱ (۱): ۵۱-۶۸.
- بولا، اچ، اس (۱۳۶۲). ارزیابی آموزشی و کاربرد آن در سوادآموزی تابعی. ترجمه عباس بازرگان، چاپ اول، تهران: نشر دانشگاهی.
- بولا، اچ، اس (۱۳۷۵). ارزشیابی طرح‌ها و برنامه‌های آموزشی برای توسعه. ترجمه خدایار ایلی، چاپ اول، تهران: مؤسسه بین‌المللی روش‌های آموزش بزرگسالان.
- تایلر، رالف (۱۳۸۶). اصول اساسی برنامه‌ریزی درسی و آموزشی؛ ترجمه ابراهیم کاظمی، چاپ اول، تهران: مرکز تحقیقات و برنامه‌ریزی درسی.
- جامی زاده میمنندی، مسعود (۱۳۷۰). بررسی نیازهای آموزشی نوسوادان بزرگسال سراسر کشور. تهران: معاونت آموزش مهضت سوادآموزی، مدیریت آموزش مداوم.
- خورشیدی، عباس (۱۳۸۲). ارزشیابی آموزشی، چاپ اول، تهران: نشر یسطرون.
- داوودی، محمد (۱۳۷۸). برنامه ی درسی پنهان. فصلنامه ی حوزه و دانشگاه : شماره ۱۹.
- رجایی پور، سعید، اکبری عمروآبادی، احمدرضا (۱۳۸۶). بررسی نیازهای مطالعاتی نوسوادان شهری و روستایی نهضت سوادآموزی، دومانه علمي-پژوهشی دانشگاه شاهد، ۱۴ (۲۴): ۶۵-۸۰.
- زین آبادی، حسن رضا (۱۳۸۳). ارزیابی درونی کیفیت گروه مشاوره و راهنمایی دانشگاه تربیت معلم تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد تحقیقات آموزشی دانشگاه تربیت معلم تهران. دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی.
- سلطانی، ایرج (۱۳۸۳). مدیریت عملکرد و ساز و کارهای اجرایی آن در تولید کیفیت. فصلنامه مطالعات مدیریت، شماره ۴۱ و ۴۲.
- سلطانی، ایرج (۱۳۸۳). مدیریت عملکرد و ساز و کارهای اجرایی آن در تولید کیفیت. فصلنامه مطالعات مدیریت، شماره ۴۱ و ۴۲.
- سیف، علی اکبر (۱۳۸۴). سنجش فرایند و فراورده یادگیری روش‌های قدیم و جدید. تهران: نشر دوران.
- سیف، علی اکبر (۱۳۸۳). روانشناسی پرورشی: روانشناسی یادگیری و آموزش. تهران: آگاه.
- شیری، زینب (۱۳۸۵). بررسی مشکلات نگهداری زنان سوادآموز دوره مقدماتی نهضت سوادآموزی و آرایه راهکارهای بهبود آن با تاکید بر ابعاد آموزشی. طرح پژوهشی ملی انجام شده در سازمان نهضت سوادآموزی.
- عابدی، لطفعلی (۱۳۷۰). بررسی راه‌های متناسب سازی برنامه سوادآموزی با نیازها و شرایط سوادآموزان، پایان نامه کارشناسی ارشد برنامه ریزی آموزشی، دانشگاه اصفهان.

تاجی، مریر (۱۳۸۰). نقش برنامه‌ی درسی پنهان مدارس در شکل‌گیری شخصیت و رفتار دانش‌آموزان. فصلنامه آموزه: شماره ۹. عارفی، محبوبه (۱۳۸۴). برنامه‌ریزی درسی راهبردی در آموزش عالی. تهران: جهاد دانشگاهی، واحد شهید بهشتی.

عزیزی، نعمت‌الله (۱۳۷۰). بررسی علل رجعت به بی‌سوادی در استان کردستان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه اصفهان.

فتحی و اجارگاه، کورش (۱۳۸۳). امکان‌سنجی مشارکت معلمان در فرایند برنامه‌ریزی درسی در نظام آموزش و پرورش ایران فصلنامه نوآوری‌های آموزشی. شماره ۸، تابستان سال سوم، ۷۸-۵۹.

فرمehنی فراهانی، محسن (۱۳۷۸). فرهنگ توصیفی علوم تربیتی، انگلیسی به فارسی و بالعکس، تهران: انتشارات اسرار دانش. ۳۷۶.

کیامنش، علیرضا (۱۳۸۳). روش‌های ارزشیابی آموزشی، تهران: سمت.

لوی، الف (۱۳۸۶). مقدمات برنامه‌ریزی آموزشی، ترجمه فریده مشایخ.

محسن پور، بهرام (۱۳۹۲). مبانی برنامه‌ریزی آموزشی، تهران: سمت.

مخاطب، محمد، قدرتی، مهدی، و رضاپور لاکانی، سپیده (۱۳۹۲). تحلیل محتوای شاخص‌های یادگیری کتاب‌های آموزشی گروه‌های پیگیر سوادآموزان سازمان نهضت سوادآموزی، اندیشه‌های نوین تربیتی، ۹ (۲): ۱۰۹-۱۲۹.

مرکز فرهنگی، آسیایی یونسکو (۱۳۷۳). راهنمای نوین تهیه و تولید مواد آموزشی، ترجمه موفقی، تهران: موسسه بین‌المللی روش‌های آموزش بزرگسالان.

معمدی، عبدالله (۱۳۹۰). شناسایی نیازهای آموزشی زنان نو سواد نهضت سوادآموزی در ابعاد فرهنگی و اجتماعی، پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۹۷-۱۱۶.

ملکی، حسن (۱۳۸۱). برنامه‌ریزی درسی (راهنمای عمل). تهران: انتشارات مدرسه.

موسی پور، نعمت‌الله (۱۳۸۱). مبانی نظری ارزشیابی آموزشی، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۲۳ و ۲۴: ۱۱۹-۱۴۴.

مهرمحمدی، محمود (۱۳۸۱). برنامه‌ریزی درسی: نظرگاه‌ها، رویکردها و چشم‌اندازها. مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.

میرحسینی، زهره (۱۳۷۷). بررسی نیازها و علایق مطالعاتی نوسوادان. پایان‌نامه دکتری دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.

نوروزی، داریوش (۱۳۸۶). آموزش اینترنتی یا برنامه‌ی درسی پنهان.

نهضت سوادآموزی، سازمان آموزش و پرورش استان آذربایجان غربی (۱۳۸۶). تحلیل محتوای کتاب‌های مکمل نهضت سوادآموزی به روش ولیم رومی. ارومیه.

ولف، ریچارد (۱۳۸۳). ارزشیابی آموزشی، مبنی سنجش و بررسی برنامه ترجمه علیرضا کیامنش، تهران: مرکز نشر ولیخانی، حامد. (۱۳۸۴). بررسی میزان تحقق اهداف گروه‌های پیگیر سواد در نهضت سوادآموزی شهر تهران از دیدگاه راهنمایان تعلیماتی، آموزشیاران و فراگیران. پژوهش انجام گرفته در مدیریت نهضت سوادآموزی شهر تهران.

یار محمدیان، محمد حسین (۱۳۷۹). «اصول برنامه‌ریزی درسی» چاپ دوم. انتشارات یادواره کتاب.

Bartlett, L. (2008). *Literacy verb: Exploring what literacy is and what literacy does. International Journal of Educational Development. 28: 737-753.*

- Bennet, Douglass, C (2001). Assessing quality in higher education. *Journal of liberal education*. 87 (2).
- Borden, M & Deug Hong(2003). R&D program evaluation _ theory and practice. printed and bound in great Britain by Antony Rowe ltd. Chippenham, Wiltshire.
- Burgess,P.D. and Brickell,H.H. (1986). Americans in transition: Life changes and Reasons for Adult Learning. In *Future Directions for a learning Society*, New York, College Board.
- Damme,Drik vau (2000). Accreditation in global higher education, the need for international information and cooperation. Memo for the commission on global accreditation of the international association of university president.
- Gay , L. R. (1996). *Educational Research . Competencies for Analysis and Application* 5 th ed. Merrill Publishing Company .
- Hammond, R. L. (1968). *Evaluation at the local level*. Tucson, AZ: EPIC Evaluation Center, P: 1-19.
- Lasway, Rest, B.P. (1992). Barriers to participation of New Literate Adults in the Post-Literacy Programme in Tanzania. Toronto: University of Toronto,P: 346.
- Lee, T. W. ; Kang, S. J. ; Lee, H. J. & Hyun, S. I.(2009).Testing health literacy skills in older Korean adults. *Patient Education and Counseling*, 75, 302-307.
- Mc Givney,U. (1990). *Access to Education for Non Participant Adults* Leicester NIACE.
- Meyers. Clifford. T. (1996). *A Vehicle for development: Theory and practice in case Studies in Nepal*. Massachusetts: University of Massachusetts.
- Ornstein, Allan C; Hunkins, Francis P (2009). *Curriculum: Foundations,principles, and Issues*. Fifth Edition. United States: Pearson Education.
- Puchner, L. (2003).women and literacy in rural Mali: a study of the socioeconomic impact of participating in literacy programs in four villages. *International Journal of Educational Development*, 23, 439-458.
- Shi, Yan & Tsang, M. (2008). Evaluation of adult literacy education in the United States: A review of methodological issues. *Educational Research Review*, 3: 187–217.
- Siebert, A. (2000).The instructor's role in retaining adult learners and increasing their chances of success in college.
- Stufflebeam and Shinkfield . (1986). *Systematic evaluation* . Kluwer Nijhoff
- UNESCO. (1997). *Final report: The fifth international conference on adult education*.UNESCO, Hamburg.
- UNESSCO. (2014). Institute for Statistics, June.
- Worthen, B,R & Sanders J, R. (1997). *Educational evaluation, Alternative approaches. And practical guidelines*. New york , Longman publication.